

JURIIDILINE AJAKIRI

Õ I G U S

TOIMETUS:

R. Räägo
peatoimetaja

**E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, H. Kadari, J. Kleesment,
A.-T. Klümann, E. Maddisoo, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots**

A. Mägi
toimetuse sekretär

S I S U.

Artiklid.

Varamaa, V.: Laevakinnistus	145
Ronay, Ferdinand: Ungari abikaasade varaõigus	168

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond:

Kas ka Tempelmaksu seaduse § 17 p. 7 eeskirjadele mittevastavatest raamatutest või vihikutest väljaantud kviitungid peab maksustama Tempelm. sead. § 17 p. 7 eeskirjade kohaselt?	189
Kas Kv. pensioni sead. § 162 (RT 1936 — 97) seab § 161 ettenähtud isikute pensioni suurendamise tingimuseks, et nad oleksid õigustatud pensioni saama ka selle seaduse järgi?	189
Kui Katastriamet on teatava arvu eriühikuid maksustamiseks üles andnud, kas siis maksumäär ajal on õigus neid ühikuid oma äranägemise järgi liita, eriti niisuguseid, mis eraldi maksustamisele ei kuulu?	190
Kas vallavalitsus kui hoolekande alal maavalitsusele alluv asutis võib esineda administratiivkaebusega maavalitsuse otsuse peale, millega tema tegevus HS § 198 p. 12 korras on tunnistatud ebaõigeks ja temale ette kirjutatud teatav tegevus ette võtta?	190

Tsiviilosakond:

Millises ulatuses kohus võib oma seadusjõulist otsust parandada ja tõlgendada?	191
Kas abielulahutuse protsessis kostja volinik, kellele on antud erivolitus selle asja edasijamiseksi (TKS § 1356 ^b), on õigustatud oma volitaja nimel esitama vastuhagi ja paluma aega selle kirjanekuks ning allakirjutamiseks kostja poolt?	192

Laevakinnistus.

V. Varamaa.

I. Üldiselt.

Läevade kinnistamise registrimise seaduse kehtimapanemise seadusega¹ (lühendatult LvKRS-KpS) jõustus eesti laevade registrimist ja kinnistamist reformiv Laevade kinnistamise ja registrimise seadus² (lüh. LvKRS) ja selle muutmise seadus³ (lüh. LvKRS-ms), kusjuures kaotasid kehtivuse: 1) Kaubalaevade mõõtmise ja registrimise korraldus⁴ (lüh. RegKor); 2) Laevakinnistuseseadus⁵ (lüh. LvKinS) ja 3) Kaubalaevade omanduse ja vastutuse seaduse⁶ (lüh. KlvOmVaS) § 3, 3¹ ja 6. Reformi teostamiseks LvKRS-KpS sisaldab vajalikke üleminekuaja sätteid⁷, samuti teiste seaduste [KlvOmVaS⁸; Kriminaalseadustiku⁹ (lüh. KrS) ja Tsiiviilkohtupidamise seaduse¹⁰ (lüh. TKS)] olukohaseid muudatusi ja täiendusi.

LvKRS sisaldab kodifitseeritud kujul laevade õigusliku registratsiooni materiaal-¹¹ ja vormiõiguslikke¹² sätteid, kus-

¹ RT 1937, 81, art. 661.

² RT 1937, 9, art. 73.

³ LvKRS-KpS II osa. Muudetud: LvKRS § 2, 4, 11, 17, 35, 37, 39, 58, 77, 83, 101 ja 104.

⁴ RT 1919, 18, art. 45.

⁵ RT 1924, 77/78, art. 40; 1924, 149, art. 99 ja 1930, 100, art. 649.

⁶ RT 1930, 100, art. 650 ja RT 1934, 54, art. 457.

⁷ LvKRS-KpS I osa.

⁸ KlvOmVaS täiendatakse § 4¹-ga.

⁹ RT 1929, 56, art. 396. Muudetud: § 341 ja 366.

¹⁰ Vene Seaduste Kogu XVI köide, 1. jagu, — 1914. a. väljaanne. Muudetud: § 987, 1032 ja 113. Täiendatud: § 602, 652¹, 652² koos selle ees oleva pealkirjaga, 642⁵—652¹⁰, 942², 999¹, 1044², 1044³, 1051¹, 1058¹, 1149 p. 4, 1188¹, 1845¹, 1848¹, 1860¹, 1860², 1860³, 1866¹, 1867¹, 1875¹, 1888¹, 1888² ja 1890¹.

¹¹ LvKRS I osa.

¹² LvKRS II ja III osa.

¹⁰ „Õigus“ nr. 4, 1938.

juures registrimise õigusliku efektiivsuse mõttes LvKRS eristab¹³: 1) registrimist ja 2) kinnistamist (resp. laevakinnistust).

Käesolevas kirjutises vaadeldakse ainult neid laeva-registriõiguslikke põhiküsimusi, mis puudutavad laevade kinnistamist (resp. laevakinnistust), s. t. laevade sissekandmist Teedeministeeriumi Veeteede Talituse laevakinnistusregistrisse¹⁴. Kuna laevakinnistusõigus on vormne õigus, siis selle käsitus eeldab ka vastava materiaalse õiguse süvendatud tundmist, eriti laevakinnistusõiguse objekti — nn. kinnistatud laeva mõistet ja juriidilist loomust.

II. Kinnistatud laev.

A. Mõiste. LvKRS ei anna kinnistatud laeva legaal-definitsiooni, vaid loendab detailselt, millised eesti laevadest on kinnistatavad¹⁵ ja milliseid üldse ei kinnistata¹⁶. Järelikult eesti laevu võime liigitada:

a) Mittekinnistatavad laevad: 1) sõjalaevad, s. o. need riigilaevad, mis Eesti riigi sõjalippu kandes on õigustatud vajaduse korral relvajõu abil kaitsema riigi huve*, ja 2) administratiiv-laevad, s. o. need riigilaevad, mis on määratud ainult administratiivsete ülesannete täitmiseks. Sõjalaevadeks peale tavaliste sõjalaevade tuleb lugeda ka piirivalve-laevu ja kaitseliidu ujuvabinõude lipu all sõitvaid laevu. Administratiiv-laevadeks on tulelaevad, lootsilaevad jne.

Õieti võime mittekinnistatavaid laevu nimetada nn. avalikkudeks laevadeks (navires publics)¹⁷, mis täidavad ainult valitsuse ülesandeid (service gouvernemental et non commercial). Teisi ülejäänud laevu aga võime nimetada nn.

¹³ Vrd. allpool: Laevade registratsioon.

¹⁴ Käesolevas kirjutises jäävad käsitlemata need laevakinnistuse küsimused, mis ülekaalukalt evivad tehnilist ilmet, nagu laevakinnistusregistri sissekannete vormistus ja seadusega nõutav sisu, sissekande põhialus, laevakinnistuspäeviku pidamise kord, volituste tõestus jne.

¹⁵ LvKRS § 1 ja 2, ka § 106.

¹⁶ LvKRS § 105.

* Vrd. Määrus välisriikide sõjalaevade sissesõidu kohta Eesti Vabariigi sadamatesse — RT 1922, 127.

¹⁷ Vrd. Gilbert Gidel, Le droit international public de la mer, I, 1932, lk. 96 jj.

eralaevadeks¹⁸ (navires privés), sest nad täidavad kaubanduslikke (service commercial) või muid erahuvilisi ülesandeid. Et laevakinnistus taotleb eraõigussuhete kinneldamist, siis loomulikult kinnistatavateks laevadeks on vaid eralaevad.

b) Kinnistatavad laevad on LvKRS mõttes kõik need eesti laevad ja muud ujuvabinõud, mahuga vähemalt 5 bruto-registerttonni, mis kuuluvad nn. eralaevade liiki. Seejuures pole vahet tehtud kauba- ja muude eralaevade ega mere- ja sisevete-laevade vahel.

Ka need riigilaevad, mis täidavad administratiivsete ülesannete kõrval muid ülesandeid, nagu reisijate ja kaupade vedu jne., on kinnistatavad laevad, kuna neid loetakse eralaevadeks¹⁹.

Kuna kinnistamine toimub kas kohuslikult (obligatoorselt) või vabatahtlikult (fakultatiivselt), siis kinnistatavuse mõttes võime liigitada:

b1) kohuslikult kinnistatavad laevad²⁰, s. o. kõik eesti auru- ja mootorlaevad ning praamid (välja arvatud puupraamid), mahuga vähemalt 20 bruto-registerttonni, ja

b2) vabatahtlikult kinnistatavad laevad kitsamas mõttes²¹ — kõik need eesti laevad, mahuga vähemalt 5 bruto-registerttonni, mis ei kuulu kohuslikult kinnistatavate laevade liiki, — järelkult: kõik purjelaevad, puupraamid ja lodjad, mahuga vähemalt 5 bruto-registerttonni, samuti auru- ja mootorlaevad ning kõik praamid, mahuga 5 kuni 20 bruto-registerttonni. Peale nende laevade LvKRS loeb²² vabatahtlikult kinnistatavaiks ka muid ujuvabinõusid, mahuga vähemalt 5 bruto-registerttonni, samuti ümberhitatavaid või ehitatavaid laevu (nn. *quasi*-laevu), mahuga vähemalt 5 bruto-registerttonni. Neid ujuvabinõusid ja *quasi*-

¹⁸ Seesuguse liigitamise — „avalikud laevad“ ja „eralaevad“ — aluseks on laevade kasutamise otstarve, mitte aga nende omandiõiguslik kvaliteet (s. t. avalik või eraomand). Vrd. Gidel, *op. cit.*, lk. 98.

¹⁹ Vrd. samuti M. Knop, *Fortbildung des Seeverkehrsrechtes nach dem Weltkrieg*, 1935, lk. 58—68. Riigi laevade immuniteedi kohta käivate mõnesuguste määruste ühtlustamise rahvusvaheline konventsioon — (RT 1928, 91, art. 547).

²⁰ LvKRS § 1.

²¹ LvKRS § 2 ja 106.

²² LvKRS § 2.

laevu võime lugeda vabatahtlikult kinnistatavateks laevadeks laiemas mõttes.

Kinnistatavateks laevadeks tuleb lugeda ka nn. jahklaevu (või jahte), s. o. isiklikuks lõbusõiduks või spordiks kasutatavaid laevu ja ujuvabinõusid, kuigi nad on vabad kinnistamata laevade registrisse kandmise (s. o. registrimise) kohustusest²³.

Et kinnistamine pole kõikide laevade ja muude ujuvabinõude suhtes kohuslik, siis loomulikult osa neist jääb kinnistamata. Selles mõttes võime liigitada:

1. Kinnistamata laevad laiemas mõttes, s. o. kõik need eesti laevad või muud ujuvabinõud, mahuga vähemalt 5 bruto-registerttonni, mis pole veel kinnistatud.

Nendest ühe alaliigi moodustavad nn. registritavad laevad laiemas mõttes, s. o. LvKRS kohaselt²⁴ kõik need eesti laevad ja muud ujuvabinõud, mahuga vähemalt 5 bruto-registerttonni, mis kohuslikult kantakse kinnistamata laevade registrisse. LvKRS III osas öeldakse küll „kinnistamata laevade ja ujuvabinõude registrimise kord“, kuid siin tuleb nendena mõista vaid registritavaid laevu laiemas mõttes.

Muude vabatahtlikult või kohuslikult kinnistatavate laevade suhtes, kui nad pole veel kinnistatud, kohaldatakse kinnistamata laevade sätteid, kuivõrra seadus *expressis verbis* ei määra teisiti, ja nimelt järgmistel erandjuhtudel:

a) nende kohuslikult kinnistatavate laevade suhtes, mis pole veel kinnistatud, kuid mis on kantud Veeteede Talituses endisse laevade registrisse²⁵, kohaldatakse kinnistatud laevade kohta käivaid sätteid, kuivõrra viimased ei tingi sissekandeid laevakinnistusregistrisse, s. t. nende kinnistatavate laevade suhtes, kuni nende kandmiseni laevakinnistusregistrisse, kohaldatakse kinnistatud laevade kohta käivaid sätteid, kuid ainult selles ulatuses, mis ei puuduta laevade ja nende õiguste kinnistamist ning sellest tulenevaid õigusi ja kohuseid²⁶;

b) kohuslikult kinnistatavate laevade suhtes, mis omavad ajutist Eesti liputunnistust, kohaldatakse TKŠ ettenähtud kinnistamata laevade sätteid, kuid nõudepöörang nendele

²³ LvKRS § 3, lõik II.

²⁴ LvKRS § 3, lõik I.

²⁵ LvKRS-KpS § 1.

²⁶ Nende laevade kinnistamine peab toimuma hiljemalt 31. detsembriks 1939; vrd. LvKRS-KpS § 1.

laevadele toimub kinnistatud laevade kohta käivate sätete kohaselt, kui võrra viimased ei tingi sissekandeid laevakinnistusregistrisse²⁷;

c) TKS mõttes loetakse kinnistamata laevadeks ka kõiki välislaevu, s. o. neid laevu, mis kuuluvad välismaalastele ja kannavad mõne välisriigi lippu, kuid erandina nende välislaevade suhtes, mis vastavad kohuslikult kinnistatavate laevade tingimustele, kohaldatakse nõudepöörangu korral teatud eranditega kinnistatud laevade kohta käivaid sätteid, kui võrra viimased ei tingi sissekandeid laevakinnistusregistrisse²⁸.

Käesolevas piirdume vaid nende erandjuhtude nentimisega. Laevakinnistuslikult on vaid oluline, millised laevad ja muud ujuvabinõud loetakse kinnistatud laevadeks nii LvKRS kui ka TKS mõttes.

2. Kinnistatud laevad on kõik need kinnistatavad eesti laevad, mis on kinnistatud. Et võidakse kinnistada ka muid ujuvabinõusid ja *quasi*-laevu²⁹, siis võime lugeda kinnistatud laevadeks laiemas mõttes kõiki neid eesti laevu või muid ujuvabinõusid ja *quasi*-laevu, mahuga vähemalt 5 brutoregistertoni, mis on kantud Teedeministeeriumi Veeteede Talituses³⁰ peetavasse laevakinnistusregistrisse (s. t. on kinnistatud).

Kinnistatud laeva mõiste oluliseks kriteeriumiks on, et laev või muu ujuvabinõu on kinnistatud. Järelikult neid laevu või muid ujuvabinõusid, mida Veeteede Talituses peetavasse laevakinnistusregistrisse pole veel kantud või mis olid kantud, kuid sellest mõningail põhjusil kustutatud, ei saa lugeda kinnistatud laevadeks, olgugi et nad muus osas vastavad kinnistatud laeva tunnustele ja teatud juhtudel nende suhtes isegi kohaldatakse kinnistatud laevade kohta käivaid sätteid, nagu eespool nägime.

Et kinnistatud laevadeks ei loeta ainuüksi laevu kui niisuguseid, vaid ka muid ujuvabinõusid ning ümberehitatavaid või ehitatavaid laevu (nn. *quasi*-laevu), siis võime järele

²⁷ Vrd. TKS § 1888² ja siis § 1888¹.

²⁸ Vrd. TKS § 1888¹.

²⁹ LvKRS § 2.

³⁰ Vrd. LvKRS § 1. Seaduses on öeldud „Veeteede Valitsus“, kuid see nimetus on hiljemini muudetud „Veeteede Talitus“; — vrd. Valitsemise korraldamise seadus (RT 1938, 37, art. 332) § 92 ja III osa.

dada, et kinnistatud laeva mõiste maht on suurem tavalisest laeva mõiste mahust. See on vaid näiliselt nii. Sisuliselt tuleb laevu või muid ujuvabinõusid, mahuga vähemalt 5 br.-reg.-tonni, lugeda laevadeks sõna laiemas mõttes. LvKRS ei teegi sisulist vahet laeva või muu ujuvabinõu vahel, allutades neid ühetaoliselt laevakinnistuslikule režiimile. Ainult *quasi*-laevade kinnistamisel kehtivad mõned erandid³¹, sest õieti need pole laevad sõna täpses mõttes, küll aga nn. tulevased laevad, milledele kindlustatakse koht laevakinnistusregistris, kuhu hiljemini laeva valmishitamisel ka vastavad täiendavad andmed kantakse. Selle tõttu liigitame:

a) Laevad. Meil kehtivas õiguses seni puudus laeva legaal-definitsioon. Et laeva korrektne defineerimine kahtlemata on küllaldaselt raske, siis doktriinis ja *in praxi* on piiratud vaid umbkaudsete mõistemääratelu-dega³².

Kahtlemata mitte igat ehitist või seadet, mis on võimeline püsima vees ujuvil, ei saa lugeda laevaks. Seadusnormides esinev „laev“ käibesõnana on üldnimetuseks igat liiki sääraسته ujuvatele mitte väikese mahuga keredele, mis vastavate seadmete tõttu on võimelised navigeerimiseks (s. t. sagedaks ja püsivaks edasiliikumiseks vees). Järelikult, näiteks, parv (puudub kere), paat (liiga väikese mahuga kere), ehitatav laev või pontoonid, kessonid jne. (nendel puudub võime navigeerimiseks) pole laevad.

Oluliseks kriteeriumiks laeva defineerimisel on navigeerimisvõime³³. Seejuures pole oluline, kas navigeerimine on peaeesmärgiks või oluliseks kõrvaloesmärgiks, või kas laev liigub pukseerimise või iseliikumise abil. Küll aga on tähtis, et navigeerimisvõime kohastatult laeva ülesandekohaseks tegevuseks (kas kaubalaevana, jäälõhkujana, süvendajana, ujuvdokina, ujuvkraanana või mõne muuna) on tegelikult rakendatav. Navigeerimisvõime tegelik rakendatavus eeldab aga laeva ehitustehnilist kohasust püsivaks navigeerimiseks. Seepärast ei saa lugeda laevadeks täiesti

³¹ LvKRS § 11 ja § 58.

³² Vrd. Gidel, *op. cit.*, I, lk. 64; Wüstendörfer, *Das Seeschiffahrtsrecht* (in Ehrenbergs Handbuch d. gesamt. Handelsrecht, VII, 2), 1923, lk. 76 jj. Šeršenevitš, *Kurs torgovago prava*, tom III, 1924, lk. 252 jj.

³³ Gidel, *op. cit.*, I, lk. 65; eriti Georges Ripert, *Droit maritime*, I, 1922, lk. 322 jj.

sõidukõlbmatuid laevu ega ka ehitatavaid laevu, sest nendel puudub ehitustehniline kohasus navigeerimiseks. Kuid navigeerimisvõime ajutine puudumine ei mõjusta laeva iseloomu (näiteks, dokis olev laev on ikkagi laev), samuti kui selle võime aeg-ajaline olemasolu ei omista laevaomadusi teatavale ujuvale seadmele (näiteks, merilennuk pole laev).

a1) Laev sõnakihtsamamõttes. LvKRS³⁴ on andnud laeva legaal-definitsiooni: „laevadeks loetakse selle seaduse mõttes nii auru-, mootor- ja purjelaevad kui ka praamid ja lodjad, mahuga vähemalt 5 bruto-registert tonni“, järelikult laevadeks loetakse neid ujuvabinõusid, mida nende ehituskonstruksioonilt võidakse nimetada kas aurlaevaks, mootorlaevaks, purjelaevaks, praamiks või lodjaks. Kuid LvKRS ei määratle ligemalt auru-, mootor- või purjelaeva, praami või lodja mõisteid. Siin vaid tuleb tähendada, et kehtiv õigus tunneb³⁵ seesugust laevade liigitust liikumisjõu järgi ja sellekohaselt võime öelda, et (a) aurlaev on laev, mis liigub ainult aurumasina jõul või kui selle jõu kõrval tarvitatakse purje abijõuna, (b) mootorlaev, — mis liigub mootori jõul või kui selle jõu kõrval tarvitatakse purje abijõuna, (c) purjelaev, — mis liigub purje abil või selle kõrval tarvitatakse mootorit abijõuna (nn. purjelaev abimootoriga), (d) praam³⁶, — mis liigub teiste laevade abil või väljaspool praami oleva muu jõuga, ja (e) lodjad — omapärase ehitusviisiga ujuvabinõud, mida kasutatakse sisevetel (Peipsi järvel, Emajõel jne.) ja liiguvad teiste laevade abil või väljaspool lodja oleva muu jõuga. Seejuures LvKRS kohaselt neid eelloendatud ujuvabinõusid võib lugeda laevaks, kui nende maht on vähemalt 5 bruto-registert tonni, järelikult väiksemaid seesuguseid ujuvabinõusid loetakse lihtsalt ujuvabinõudeks, kuigi nad muus osas võivad vastata laeva tunnustele³⁷.

Selles laeva legaal-definitsioonis pole eristatud, kas laev oma tegevuspiirkonna mõttes on mere-, sisevete- või ranna-

³⁴ LvKRS § 106.

³⁵ Kaubalaevade deki juht- ja meeskonnasõidu seadus (RT 1927, 115, art. 98) § 4.

³⁶ LvKRS mainib ka „puupraamid“, milledeks tavaliselt loetakse puukerega praame.

³⁷ Näiteks mootorpaadid; kuid mootorpaat, mahuga üle 5 br.-reg. tonni, on mootorlaev.

sõidu-laev, või kas laev oma tegevusülesandele vastavalt on kauba- või muu laev.

a2) Laev sõna laiemas mõttes. LvKRS-i laeva legaal-definitsioon lei haara vajalikul määral kõiki neid ujuvaid seadmeid, mida eelantud sisumõiste kohaselt võidakas nimetada laevaks sõna laiemas mõttes. Siin LvKRS „laeva“ kui üldisema termini on asendanud sõnade kompleksiga — „laev või muu ujuvabinõu“³⁸. Seaduse kohaselt ujuvabinõudeks tuleb lugeda süvendajaid, maimejaid, ujuvaid ramme, ujuvaid dokke, ujuvaid kraanasid ja teisi sellesarnaseid. Õieti on need kõik seesugused ujuvad seadmed, mis vastavad eelantud laeva sisumõiste tunnustele. Seega on nende „ujuvabinõude“ oluliseks kriteeriumiks navigatsioonivõime tegelik ülesandekohane rakendatavus, olgugi et olulise kõrvaleesmärgina. Oluliseks erinevuseks teistest ujuvabinõudest on nende ujuvabinõude maht (vähemalt 5 bruto-registertonna), kuna laevadest erinevad nad selles, et neid otseselt ei võida nimetada auru-, mootor- või purjelaevaks või praamiks või lodjaks.

b) *Quasi*-laevad. Seesugusteks laevadeks nimetame neid laevu, mis sõidukõlbmatute laevadena ei evi tegelikult rakendatavat navigeerimisvõimet, vaid millel see võime on olemas oletatavana. Neid laevu tuleb vaadelda kui tulevase laevu, mis alles pärast ümberehitamist või ehitamist saavad täielikkudeks laevadeks. *Quasi*-laevade kinnistamise eesmärgiks on vaid kindlustada neile hüpoteegikrediiti. Seejuures mitte kõiki ümberehitatavaid või ehitatavaid laevu või ujuvabinõusid LvKRS ei tunnista³⁹ kinnistatavaks, vaid sõnaselgelt mainib neist kahte liiki. Need on järgmised.

³⁸ Sellega on meie seadusandlus omaks võtnud prantsuse õiguses (Code de commerce, art. 107) tuntud väljendi: „navires et autres bâtiments de mer“, kuigi meile kohandatud kujul; vrd. Šeršenevitš, *op. cit.*, lk. 252. Inglise õigus tunneb siin terminit „vessel“, s. o. laev sõna laiemas mõttes, kuna „ship“ tähendab laeva kitsamas mõttes; vrd. Inglise Merchant Shipping Act, 1894, sect. 742: „Vessel“ includes any ship or boat or any description of vessel used in navigation. „Ship“ includes every description of vessel used in navigation, not propelled by oars. — Vrd. Sanford D. Cole, *Shipmaster's Handbook to the Merchant Shipping Acts, 1933*, lk. 2. Olgu aga tähendatud, et inglise õiguses tuntud laeva legaal-definitsioon pole rahuldanud tegeliku elu nõudeid ebatäpse definitsioonina. Vene õiguses on tuntud üldine termin „sudno“, samuti saksa õiguses „Schiff“.

³⁹ LvKRS § 2 p. 2–3.

1. Ümberehitatavad laevad, milledeks loetakse „ajutiselt sõidukõlbmatuid eesti laevu, mis on Eestis ümberehitamisel sõidukõlvuliseks“, — näiteks, endine mootorlaev ehitatakse ümber praamiks, kusjuures ümberehitamine peab toimuma Eestis.

2. Ehitatavad laevad, milledeks loetakse neid ehitamisel olevaid laevu, millede ehitamine toimub Eestis, kusjuures laeva ehitus on niikaugel, et laeva kere ja tekk on asetatud kohale vähemalt $\frac{3}{4}$ osas. Nõue, et laeva kere ja tekk on asetatud kohale vähemalt $\frac{3}{4}$ osas, on oluline, et tuvastada laeva oletatavat suurust ja iseloomu.

Quasi-laevadeks ei saa lugeda muid ujuvabinõusid, mis on ümberehitatavad või ehitatavad, sest LvKRS sõnaselgelt räägib vaid laevadest, kuid mitte ujuvabinõudest.

Nagu näeme, võib kinnistatud laevaks lugeda tehniliselt väga mitmekesiseid laevaliike, kusjuures mitte ainult laevu sõna laiemas mõttes, vaid ka *quasi*-laevu. Kinnistamine on nende ühendavaks kriteeriumiks. Laevakinnistuslikult seega lihtsalt võime liigitada: 1) kinnistatud laevad ja 2) kinnistatud *quasi*-laevad. Viimased ei evi liputunnistust⁴⁰, s. t. need *quasi*-laevad ei oma Eesti lipuõigust, ja nende kinnistamisel esitatakse peale muude dokumentide ka eriline laevaümberehitusakt või laevaehitusakt⁴¹.

B. Õiguslik loomus. Kinnistatud laeva mõiste määratlus ei selgita sisuliselt laeva juriidilist loomust ja seisundit. Laev pole üksnes navigeeriv sõiduk, vaid ta on ka teatav kogumvara, tihtigi silmapaistva väärtusega. Laevaga seonduvad teatava isikkonna elulised ja õiguslikud huvid, mis laeva tegevusiseloost tingituna on asetatud pidevalt varieeruvasse looduslikesse ja õiguslikesse olutingimusesse.

Tavaliselt räägitakse laevast kui „merevarast (fortune de mer)“ resp. „laevavarast (Schiffsvermögen)“. Kuid õieti pole see täpselt nii. Kahtlemata laevakäitise ohtlikkus ja laeva laialdane tegevusrajoon on praktiliselt loonud eeldusi teatavale riisikoseltsingule (Gefahrengemeinschaft) ja sellest tulenevale kahjude repartitsioonile. Paratamatu riisiko, mida kannab eeskätt laevaomanik, põhjustab teatavat liiki laevanduslike kulude ja kahjude suhtes vastutuse piiramist kol-

⁴⁰ Loomulikult ka mitte ajutist liputunnistust.

⁴¹ LvKRS § 58.

mandate isikute ees teatava erivaraga, s. o. teatavat liiki kahjude ja kulude eest vastutab nn. „laevavara“ (või „merevara“) ⁴², mis koosneb mitte ainult laevast ja ta päraldistest, vaid ka veorahast ja laeva kasuks määratud kahjutasudest ⁴³ (KlvOmVaS ⁴⁴ nimetab neid kahjutasusid laeva päraldisteks). Seega laev on vaid „laevavara (resp. merevara)“ konstantne koostisosa ⁴⁵.

Tegelikult koosneb laev tervest reast asjust, mis üksteisega vastastikku faktiliselt või juriidiliselt on enam-vähem tihedalt seotud, kujundades terviku (nn. liit-asi) ⁴⁶, mida tema navigeerimisvõime tõttu võidakse lugeda laevaks. Selles terviklikus liitumises moodustub teatav õiguslik ühik, mis on allutatud ühtlasele õiguskäsitelule ⁴⁷, s. t. juriidiliselt vaadeldakse laeva kui lahutamatu tervikut. Seejuures ei tohi kalduda arvamusele, et laev õiguslikult on mingi „teotsev subjekt“ (tätiges Subjekt) või isik (Person) ⁴⁸. See laeva teatav „antropomorfiseerimine“ ei järeldu asja enese loomusest, vaid on ekslikult tuletatud piltlikust kõnekeelest. Õiguslikult on laev vaid teatav individualiseeritud asi (nn. asi-individ), mis evib nime, tsiviilset seisundit, riikkondsust ning domitsiili ⁴⁹, mis on laevale tema tegevuses paratamatuks eelduseks.

Seega laev kui liit-asi (*universitas rerum coherentium*) on õiguse objektiks. Küsimusele, mida antud juhul lugeda peasajaks, seadus selget vastust ei anna. Et BES koha-

⁴² KlvOmVaS § 7 p. 1–8.

⁴³ Vrd. KlvOmVaS § 7–17.

⁴⁴ KlvOmVaS § 11.

⁴⁵ Ligemalt Wüstendorfer, *op. cit.*, lk. 327 jj., ka Hans Nolte, *Die Haftung des Reeder für die Schiffsverbindlichkeiten*, 1908, lk. 19 jj.

⁴⁶ Vt. Movtšanovski, Otšerki sovetskogo morskogo trgovogo prava, 1931, lk. 89.

⁴⁷ Otto Brandis, *Das deutsche Seerecht I*, 1908, lk. 82.

⁴⁸ „Le navire est une personne“ (Ripert, *op. cit.*, I, lk. 319 jj.); Šeršenevitš, *op. cit.*, III, lk. 260; Gidel, *op. cit.*, I, lk. 72: „Le navire... comparée a une personne.“ Selle vastu Wüstendorfer, *op. cit.*, lk. 206: „Das Schiff selber ist nur Sache... In Wahrheit ist Rechtssubjekt stets die hinter dem Schiff stehende menschliche Person oder verbundene Personenvielheit.“

⁴⁹ Ripert, *op. cit.*, I, lk. 319 jj. („Le navire a un nom, ... un rang social, ... un domicile, ... une nationalité.“) Erinevalt, näiteks, Gidel, *op. cit.*, I, lk. 72: „Comme les personnes, les navires ont une nationalité, un état civil, un domicile.“

selt⁵⁰ peajasjadeks nimetatakse neid asju, mis on iseseisvad õiguse objektid, siis järelikult ei saaks peajasjaks nimetada laevakeret või mõnda muud osa laevast, küll aga laeva ennast kui tervikut, iseseisvat õiguse objekti. Selles mõttes seadus⁵¹ räägibki: „laev ja tema päraldised“, kusjuures KlvOmVaS loeb⁵² laeva päraldisteks „kõik laeval olevad asjad, mis laeva kasutamisel püsivalt tarvilikud“. Seejuures oluline pole nõue, et päraldisteks loetakse kõik laeval olevad asjad, küll aga on oluline, et asjad on püsivalt vajalikud laeva kasutamisel, kas laeva navigeerimiseks (nagu tüür, kompass, ankur jne.) või teatavaks ülesandekohaseks tegevuseks (trossid vedurlaeval, mööbel reisijatelaeval). See vajalikkus võib olla nii faktiline kui ka juriidiline (näiteks seadusega nõutav)⁵³. Järelikult ei saa laeva päraldisteks lugeda asju, mille vajalikkus on ajutine ja on seotud teatava konkreetse ülesande (reisu jne.) teostamisega, nagu kivisüsi, toiduained, määrõlid jne. Samuti pole oluline päraldiste ruumiline suhe peajasjaga, s. t. päraldised ei tarvitse olla alati laeval, vaid ka, näiteks remondi otstarbel, laevast ajutiselt eemal. Oluline on vaid, et teatav asi on määratud püsivalt teenima laeva, ilma milleta laeva kasutamine poleks mõeldav ega lubatud⁵⁴.

Laeva kui asja juriidilist loomust kehtiv õigus *expressis verbis* ei kvalifitseeri. Kuigi kinnis- ja vallasasjade eritelu on tingitud asjade enese iseloomust⁵⁵, siiski võib ka tegelikult olla kaheldav, kas laev on vallas- või kinnisasi. Oma loomult laev, kui *res se movens*, kuulub vallasasjade kategooriasse, kuid praktilis-majanduslikud vajadused tingivad, et laeva suhtes kohaldatakse teatud juhtudel ka kinnisasja reegleid. Meil kehtiva kontseptsiooni kohaselt on laev siiski vallasasi⁵⁶, ja kuigi ta mõnedes suhetes *expressis verbis* on allu-

⁵⁰ BES § 547.

⁵¹ Vrd. LvKRS § 20.

⁵² KlvOmVaS § 5.

⁵³ Vrd. Kaubalaevade sõidukõlvulisuse seadus (RT 1937, 84, art. 496) § 6.

⁵⁴ Šeršenevitš, *op. cit.*, III, lk. 255.

⁵⁵ BES § 530.

⁵⁶ BES § 530, ka § 572; seadus *expressis verbis* laeva vallasasjana ei kvalifitseeri, kuid see on järeldatav BES mõttest, ka Bukovski arvates, vrd. komment. BES § 572 juurde. Prantsuse Code de commerce, art. 190 ja *ex-Vene* tsiviilkoodeks (VSK X k. 1. j.) sõnaselgelt loevad laeva vallasasjaks.

tatud kinnisasja reeglitele, siiski ei saa sellest järeldada, et muus osas peaks olema võrdsustatud kinnisasjaga⁵⁷. Järelikult kohaldatakse laeva suhtes vallasasja sätteid, kuivõrra seadusnormid *expressis verbis* pole määranud teisiti. Laevakinnistussüsteemi rakendamine on tinginud eeskätt laevade õigussuhete vormistumise ja sellega ka laeva kui „fiktiivse kinnisasja“ kvalifitseerimise⁵⁸, mille tõttu kinnistatud laevade suhtes kehtivad järgmised erandreeglid.

a) Põhimõte, et vallasasja valdamine on omandiõiguse küllaldane *titulus* („Hand muss Hand wahren“ või, nagu prantslased väljendavad, „En cas de meubles la possession vaut titre“), ei ole kohaldatav laevade suhtes, vaid on nõutav teatav omandiõigust tõendav dokument⁵⁹ kui *justa causa traditionis*, sest vallasasjale omase *traditio* rakendamine laevade suhtes on teostamatu, näiteks, kas või laeva reisul olles⁶⁰.

Kinnistatud laeva omandiõiguse ülemineku aluseks peab olema teatav notariaalselt tõestatud õiguslik dokument või mõni muu ametlik dokument (nagu kohtuotsus, ümberehitusakt või ehitusakt jne.)⁶¹; kinnistatud laeva omandiõiguse üleminekul välismaa kodanikele või juriidilisile isikuile, samuti laeva teise lipu alla viimisel kehtib kvalifitseeritud kord⁶².

⁵⁷ BES § 531.

⁵⁸ Vrd. Rudolf Friedrich, Sache (*in* Schlegelbergers Rechtsvergleichendes Handwörterbuch für das Zivil- und Handelsrecht des In- und Auslandes, VI Bd.), eriti lk. 73. Ka Wüstendörfer, *op. cit.*, lk. 206 jj.

⁵⁹ *In praxi* on rakendatud see nõue kõigi laevade suhtes, ka LvKRS § 90 nõuab kinnistamata laeva ja muu ujuvabinõu registrimisel dokumente, mis tõendavad laeva omandiõigust, kuid seejuures pole fikseeritud dokumendi vorm ega sisu, vaid on jäetud tegelikkuse lahendamata.

⁶⁰ Vrd. LvKRS § 27.

⁶¹ LvKRS § 23.

⁶² Vrd. LvKRS § 24: „Laeva või laeva osa omandiõiguse üleminek välismaa kodanikele või juriidilisile isikuile võib toimuda ainult Veeteede Valitsuse [nüüd: Veeteede Talituse] nõusolekul. Nõusolekut ei anta seaduslike takistuste (§ 25) korral. Nõusoleku hankimine võib toimuda Eesti konsuli kaudu.“ § 25: „Laeva või laevaosa omandiõiguse üleminek välismaa kodanikele või juriidilisile isikuile, kui sellega laev kaotab õiguse kanda Eesti lippu, samuti laeva viimine teise riigi lipu alla on keelatud ilma laevahüpotekaarvõlgasid ja märkmeid ning kitsendusi laevakinnistusregistrist kustutamata või ilma laevakinnistusregistrist nähtuvate õigus-
tatud isikute nõusolekuta. (Teine lõik.) Laeva või laevaosa omandiõiguse

b) Kinnistatud laeva pantimisel „kehtivad kinnisvara pantimise eeskirjad“ LvKRS ettenähtud olukohaste eranditega.⁶³

c) Kinnistatud laevaga on seotud ka eesõigustatud nõuded, ükskõik kelle kätte laev läheb, järelikult need nõuded, vastupidiselt Hand-wahre-Hand printsiibile, järgnevad ka heausklikule kolmandale isikule, kes laeva omandab.⁶⁴

d. Kinnistatud laeva suhtes tsiviilkohtulik täitemenetlus (nõudekindlustus ja nõudepöörang) toimub TKS ettenähtud kinnisvara sätete järgi ühes mõningate seaduses ettenähtud eranditega.⁶⁵

C. Laeva lipuõigus. Iga asja suhtes on kohaldatav asukoha seadus (*lex rei sitae*)⁶⁶. Quasi-laevade suhtes see ei tekita kahtlust. Kuid tavaliste liikumisvõimeliste laevade suhtes *lex rei sitae* järjekindel rakendamine tekitab praktilisi raskusi, millede vältimiseks õiguslik tõelus on loonud teatava õigusfiktsiooni: laeva riikkondsus (resp. laeva lipuõigus), mis eriti rahvusvaheliselt on vajalik mõiste. On aga ükslik võrdsustada laeva riikkondsust inimese omaga, sest laev on ainult õiguskorra objekt. Laeva riikkondus tõeliselt on ainult laeva teatava riigi ülemvõimule allutatavuse väljend, s. t. riigis kehtivaid seadusnorme kohaldatakse laeva suhtes nii riigi territoriaalvetes kui ka ulgumerel, kuna välisriikide territoriaalvetes aga kaldariigi poolt tunnustatud ulatuses.⁶⁷

üleminek nende riikide kodanikele või juriidilisile isikuile, kes on ühinenud eesõigustatud merevõlgade ja merehüpoteekide rahvusvahelise konventsiooniga, on lubatav ilma laevahüpoteekaarvõlgasid laevakinnistusregistrist kustutamata.“

Konventsiooniga on ühinenud peale Eesti veel Belgia, Brasiilia, Hispaania, Monako, Norra, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rumeenia, Soome, Taani ja Ungari. Täpsed andmed leiduvad Veeteede Talituses.

⁶³ LvKRS § 30, 31–35.

⁶⁴ KlvOmVaS § 45. See nõue kehtib kõigi laevade suhtes.

⁶⁵ Vt. eespool *nota* 10 näidatud TKS §-e.

⁶⁶ Ligemalt Ernst Frankenstein, Internationales Privatrecht (Grenzrecht), II Bd., 1929, lk. 465 jj.

⁶⁷ Tänapäeva riikide praksis allutab võõraid eralaevu rannariigi jurisdiktsioonivõimule kas ainult siis, kui rannariigi territoriaalvetes nendel laevadel on toimunud ükskõik milline süütegu (nn. briti süsteem), või kui seesuguses süüteos on asjaosaliseks või huviliseks mõni rannariigi kodanik (nn. kontinentaalne süsteem). Vrd. A. H. Charteris, The legal position of merchantment in foreign waters (British Year Book of Int. Law, 1920–1921), lk. 45–69.

Selles mõttes meie seadusandlus täiesti teadlikult räägib mitte laeva riikkondsusest, vaid laeva lipuõigusest.

Nagu näeme, on laeva õigusseisund enamal määral sõltuv tema lipuõigusest, resp. riikkondsusest, kindlustades laevale nii ulgumerel kui ka välisriikide territoriaalvetes lipuriigi maritiimset, diplomaatlikku ja konsulaarset kaitset, samuti lipuriigile rahvusvaheliste lepete ja konventsioonidega antavaid soodustusi ja eesõigusi. Sõja korral laeva riikkondsus meresõja reeglite kohaldamiseks kvalifitseerib, kas laev on sõdija või neutraalne.

Laeva riikkondsuse väliseks sümboliks on vastava riigi lipp. Kuid lipu kandmise faktist üksi ei piisa. Lipu kandmine peab toimuma õiguspäraselt, s. t. lipuriigi seaduste kohaselt. Iga riik seab aga lipu kandmise õiguse omandamiseks teatavaid tingimusi, millede ulatust ja iseloomu dikteerivad riigi majanduslikud ja poliitilised vajadused ja selle tõttu igas riigis on olulist erinevad⁶⁸. Et aga neid tingimusi täidetaks, selleks on lipu kandmisel vajalik vastava riigi autorisatsioon, tavaliselt vastava registrimise ja liputunnistuse andmisega, millega õigustub riigilipu kandmine ja ühtlasi tõendub laeva lipuõigus, resp. riikkondsus — ühe sõnaga: toimub lipuõiguse legitimatsioon. Täieõigusega mainib tuntud inglise jurist Jenks⁶⁹, et „kuigi rahvusvahelise õiguse teosed tavaliselt kõnelevad laeva lipust kui kriteeriumist, mis määrab, milline riik evib laeva pardal jurisdiktsioonivõimu ja on võimeline kohaldama oma üldist seadusandlust laeva suhtes, siis registrimine normaalselt on kriteeriumiks, mis määrab, milline lipp laeval on õigustatud lehvima“.

LvKRS kohaselt Eesti lipuõiguse legitimatsiooniks on vajalik, et laev lipuõiguse legitimatsioonivõime evimiseks vastaks teatavaile materiaalseile tingimusele, mis on järgmised:

⁶⁸ Vrd. Perels, *Das internationale öffentliche Seerecht*, II. Aufl., 1903, lk. 41 jj.

⁶⁹ Wilfred C. Jenks, *Nationality, the flag and registration as criteria for demarcating the scope of maritime conventions* (in per. *The journal of comparative legislation and international law*, Vol. XIX, Part. IV, November 1937). Selles artiklis on avaldatud need seisukohad, mis on üldiselt heaks kiidetud Rahvusvahelise Töökonverentsi 21. sessiooni koordineerimiskomitees (Co-ordination Committee of the Twenty-first Session of the International Labour Conference).

I. Laeva tehniline kohasus:

- a) laev peab vastama kinnistatava või registritava laeva materiaaltehnilisteletunnustele⁷⁰, ja
- b) laev ei tohi olla täiesti sõidukõlbmatu.

Laeva sõidukõlvulisus on laeva vastupanuvõime tavalistele laevasõiduohutudele⁷¹. Ei ole mõeldav, et see vastupanuvõime oleks nõutav ka erakorraliste ohtude (jäämägede, salakaljude jne.) suhtes⁷². Millisel määral ja kujul laev peab olema sõidukõlvuline, oleneb oluliselt sellest, missugused on laevasõidu tingimused (kas laev sõidab merel, rannasõidus või sisevete-veeteedel jne.) ja milliseid ülesandeid laev teostab. Seega laeva sõidukõlvulisus on relatiivselt mõistetav⁷³ ja vastavate tehniliste eriteadlaste poolt *in concreto* määratav. On aga tähtis, et laev reisu alustamisel oleks sõidukõlvuline⁷⁴. Meil kehtivate õigusnormide kohaselt sadamakapten ei tohi anda sadamast väljasõidu luba (s. t. välja klaarida), kui laev või muu ujuvabinõu on sõidukõlbmatu või kui teda või tema päraldisi pole seatud korras kontrollitud sõidukõlvulisuse seisukohast⁷⁵.

Vastava seaduse⁷⁶ kohaselt loetakse sõidukõlvuliseks kaubalaev, mis ehitatud, seadistatud, varustatud, korras hoitud, mehitatud, laaditud ja ballastitud nii, et

⁷⁰ Vrd. eespool — kinnistatav ja registritav laev sõna laiemas mõttes, eriti laeva mõiste määratlus. O'gu siin tähendatud, et eesti laevade suhtes kehtib nõue, et merimeeste munsterdamisel (s. o. laeval palkamisel) Eestis (mitte välismaal) nõutakse, et laevapere vähemalt $\frac{3}{4}$ osas koosneks Eesti kodanikest peale juhtkonna, kes täielikult peab koosnema Eesti kodanikest (vrd. Meremeestekodu seadus § 69 — RT 1928, 13). Kuid ekslik oleks arvata, et see nõue on eeltingimuseks lipuõiguse legitimeerimisele.

⁷¹ Vrd. siin Lewis-Boyens, Das Deutsche Seerecht, I, 1897, lk. 323: „Seetüchtigkeit eines Schiffs ist ein solcher Zustand, der es geeignet macht, die gewöhnlichen Gefahren der Seereise als sicheres Obdach für Menschen und Ladung zu bestehen, auch bei schwerem Wetter den Wellen und den Stürmen zu widerstehen (minu sõrendus, V. V).“

⁷² Samuti Schaps, Das Deutsche Seerecht, I, 1921, § 513 märk. 2. — *Vis major!*

⁷³ H. Piechotta, Der prima facie-Beweis im See- und Binnenschiffahrtsrecht, 1933, lk. 59.

⁷⁴ T. E. Scrutton, Charterparties and Bills of Lading, 1925, lk. 99.

⁷⁵ Sadamate seadus (RT 1937, 84, art. 695) § 39.

⁷⁶ Kaubalaevade sõidukõlvulisuse seadus (RT 1937, 84, art. 696) § 2 ja 6.

teda võib kasutada talle määratud otstarbeks ilma ohuta laevale endale, laevapersonaalile, temal veetavaile reisi- jaile ja kaubale, ning mille kohta on täidetud muud sellekohastes seadustes ja määrustes ja Eesti suhtes jõustunud rahvusvahelistes konventsioonides püstitatud julgeoleku- ja tervishoiunõuded. Selle puhul võime rääkida laeva sõidukõlvulisusest sõna laiemas mõttes.

Lipuõiguse legitimatsioonivõimeks on oluline aga laeva sõidukõlvulisus sõna kitsamas mõttes: laeva kere, ruumid, pealishitis, katlad, masinaseadised, varustis ja laevaeadmed peavad vastama sõidukõlvulisuse tehnilistele nõuetele, kusjuures seadus *expressis verbis* nõuab, et välismaalt omandatud kaubalaevadele⁷⁷, mahuga üle 100 bruto-registertonna, võidakse välja anda Eesti liputunnistus (ka ajutine liputunnistus) ainult siis, kui laeval on Eesti (praegu Veeteede Talituse), või selle riigi kompetentse asutise või isiku poolt, kelle lippu laev viimati kandis, või neis riikides tunnustatud klassiseltsi poolt antud ja veel kehtivad sõidukõlvulisuse tunnistused eelnimetatud kere, ruumide ja muude esemete kohta. Kuid igal juhul ei tohi laev olla täiesti sõidukõlbmatu⁷⁸ (innavigabel), milleks LvKRS loeb: 1) kui laev pole üldse parandatav (absoluutne parandusvõimetus, absolute Reparaturunfähigkeit), 2) kui laev pole parandatav oma asukohas ja kui teda seejuures pole võimalik viia sinna, kus ta parandamine oleks võimalik (relatiivne parandusvõimetus, relative Reparaturunfähigkeit), või 3) kui laeva parandamise või parandamiskohta toimetamise kulud moodustavad vähemalt kolm neljandikku laeva sellest väärtusest, mis tal oli enne sõidukõlbmatuks muutumist (paranduskasutu, Reparaturunwürdigkeit)⁷⁹.

Üldiselt laeva tehniline kohasus määrab vaid selle, et

⁷⁷ Kaubalaevade sõidukõlv. sead. § 13. Kuid see § pole sõnaselgelt lahendanud, kuidas toimida Eestis ümberehitatavate ja ehitatavate laevade suhtes, eriti kui nad on *quasi*-laevadena kinnistatud. Siin tuleb küsimus lahendada analoogselt § 13 sätetega.

⁷⁸ LvKRS-ms § 4, lõik II. „Täiesti sõidukõlbmatu“ erineb Kaubalaeva sõidukõlvulisuse seaduses (RT 1937, 84 art. 696) ettenähtud „sõidukõlbmatusest“ kui laiemast mõistest.

⁷⁹ Inglise õigus ei tunne seesugust liigitelu laeva täieliku sõidukõlbmatuse korral; see on võetud Saksa õiguse eeskujul, vrd. sel puhul P a p p e n h e i m, Handbuch des Seerechts, II Bd., 1906, lk. 56 märk. 1; samuti Wüstendörfer, *op. cit.*, lk. 232 jj.

teatav ujuv ehitis võidakse lugeda laevaks ja eeskätt sõidukõlvuliseks sõna kitsamas mõttes, kuid lipuõiguse legitiimatsioonivõime olulisem tingimus on:

II. laeva omandi natsionaalsus,

või nagu seadus ütleb: laev loetakse eesti laevaks. Laeva omandi natsionaalsus võib olla absoluutne⁸⁰ (laev peab täielikult kuuluma lipuriigi kodanikele või juriidilisile isikuile) või relatiivne⁸¹ (laev peab enamuses või teatavas osas kuuluma lipuriigi kodanikele või juriidilisile isikule). Meil kehtib relatiivsuse printsiip. Laev loetakse eesti laevaks⁸², kui ta kuulub:

(1) Eesti kodanikule;

(2) laevaühingule, kus vähemalt 50% laeva väärtusest kuulub osanikele, kes Eesti kodanikud või p. 3—5 nimetatud juriidilised isikud⁸³;

(3) täisühingule, kus vähemalt pool täisosanikkude arvust ning prokurist on Eesti kodanikud ja vähemalt 50% täisühingu varast kuulub Eesti kodanikele;

(4) usaldusühingule, kelle kõik täisosanikud ning prokurist on Eesti kodanikud ja vähemalt 50% usaldusühingu varast kuulub Eesti kodanikele, või

(5) aktsiaseltsile või kooperatiivühingule, kelle juhatus asub Eestis ning juhatuse liikmete enamik koosneb Eesti kodanikest.

(6) erakorraliselt loetakse eesti laevuks ka välislaevu, s. o. neid laevu, mis kuuluvad välismaa kodanikele või juriidilisile isikuile⁸⁴, kuid järgmistel tingimustel: (a) laev peab olema mahuga vähemalt 500 br.-reg.-tonni; (b) laeva omanikul on Eestis esindajaks Eesti kodanik, kes elab alaliselt Eestis ja kellel on volitus käsutada laeva samavõrdselt omanikuga; (c) laeva omanik peab maksma Veeteede Talituse deposiiti teedeministri loas märgitud summa võimalikkude

⁸⁰ Näiteks Inglismaal ja Saksamaal.

⁸¹ Näiteks Lätis, Soomes jne.

⁸² LvKRS § 7.

⁸³ KlvOmVaS § 18 kohaselt ei selgu, kas laevaühingu osanikeks on üksnes füüsilised isikud või ka juriidilised isikud. LvKRS kohaselt laevaühingu osanikeks võivad olla ka juriidilised isikud, kuid ainult need, kes vastavad LvKRS § 7 p. 3—5 ettenähtud nõuetele.

⁸⁴ LvKRS § 8. Need laevad ei oma riiklikke soodustusi ega ranna-sõiduõigust. Neile laevadele Eesti lipuõiguse andmine on tingitud tarbest võimaldada Eesti merimeestele teenistust.

laeva vastu tekkivate nõuete katteks; see summa ei või ületada laevapere kuue kuu palgasummat, ja (d) teedeministrilt peab olema vastav luba, mis antakse eelmistes (a, b, c) punktides ettenähtud tingimuste olemasolul.

Lipuõiguse saamiseks need materiaalsed tingimused on olulised, sest nende vastaval olemasolul võime öelda, et laev on õigustatud kandma Eesti lippu, s. t. evib Eesti lipuõiguse legitimeerimise võimet. Kuid ainult neil laevadel on õigus kanda Eesti lippu, mis on kinnistatud, registreeritud või omavad ajutist liputunnistust⁸⁵. Seega on vajalik vormilise tingimusena lipuõiguse legitimeerimine, milline LvKRS kohaselt võib olla:

I. Eesti konsuli poolt ajutise liputunnistuse andmine (lipuõiguse ekstraordinaarne legitimeerimine) või

II. laevade registreerimine (lipuõiguse ordinaarne legitimeerimine).

I. Ajutine liputunnistus antakse, kui legitimeerimise võimeline laev viibib välismaal, kusjuures omanikul puudub võimalus laeva kinnistada või registreerida⁸⁶. Ajutise liputunnistuse annab laeva asukohale ligem Eesti konsul. See tunnistus antakse laevaomaniku vastava kirjaliku avalduse alusel, kusjuures laevaomanik on kohustatud esitama andmeid ja tõendeid: (1) laeva omandiõiguse (s. t. andmed laeva omanikude kohta ja nende omandiõigust tõendavad dokumendid); (2) laeva Eesti lipu kandmise õiguse (s. t. lipuõiguse legitimeerimise võime kohta); (3) laeva liigi, mahu ja mõõtude ning (4) laeva hüpoteekarvõlgade kohta⁸⁷. Ühtlasi kohustub avaldaja laeva kinnistama või registreerima seaduslikuks tähtjaks, s. o. kuue kuu kestel või selle tähtaja pikendamise korral — konsuli poolt määratud ja ajutisele liputunnistusele märgitud tähtjaks. Konsul on õigustatud ajutise liputunnistuse tähtaega pikendada kuni ühe aastani, arvates selle tunnistuse andmisest, kui laevaomanik konsulile esitab vastava avalduse hiljemalt üks kuu enne seadusliku tähtaja möödumist⁸⁸. Laeva ajutise liputunnistuse andmisest ja pikendamisest konsul teatab kohe.

⁸⁵ LvKRS § 9.

⁸⁶ LvKRS § 13.

⁸⁷ LvKRS § 14.

⁸⁸ LvKRS § 15.

Veeteede Talitusele⁸⁹. Kui laeva ei saa kinnistada või registrida ajutisel liputunnistusel märgitud tähtjaks, siis laevaomanik enne selle tähtaja möödumist peab sellekohase avalduse esitama Veeteede Talitusele, kellel on õigus erakordseil juhtudel (kui laeval osutub võimatuks tulla Eestisse — näiteks, sõidab Kaug-Ida vetes) laeva ajutise liputunnistuse kehtivust pikendada ka üle kaheteistkümne kuu, kusjuures seadus pole seesugust tähtaja pikendamist mitte piiranud tähtaja ülemmääraga⁹⁰.

Eesti lipuõigus (õigus kanda Eesti lippu) lõpeb lipuõiguse ühe materiaalse või vormilise tingimuse minetamisel, eriti kui laev on võõrandatud välismaa kodanikele või juriidilisile isikuile, või kui laev muul teel kaotab õiguse kanda Eesti lippu (näit. laevaomaniku lahkumise korral Eesti riik-kondsusest), või kui laev hukkub, jäljetult kaob⁹¹ või tunnistatakse täiesti sõidukõlbmatuks või laeva ei kinnistata ega registrita ja selle tõttu tähtaja möödumisel või muudel põhjustel ajutine liputunnistus tühistub⁹². Neil juhtudel peab laeva omanik ajutise liputunnistuse kohe saatma Veeteede Talitusele, kui selle esitamise võimatus pole küllaldaselt tõendatud. Vastasel korral võetakse see tunnistus ära ja laeva omanikku karistatakse⁹³.

II. L a e v a d e r e g i s t r a t s i o o n toimub vastavate ametivõimude poolt laeva ja ta õiguste sissekandmisega vastavasse laevaderegistrisse.

Tänapäeva laevaderegistri algkujuks on Inglismaal kuulsa Navigation Act'iga 1660. a. loodud laevaderegister⁹⁴, millesse kanti kõik need Briti kodanikele kuuluvad laevad, mis olid välismaise päritoluga. Laev kanti laevaomanikkude elukohale ligemal oleva sadama laevaderegistrisse. Sellest on tekkinud laeva kodusadama mõiste. Hiljemini on seda registrimiskohuslikkust (1786. a. Registry Act)⁹⁵ laiendatud kõi-

⁸⁹ LvKRS § 16.

⁹⁰ LvKRS § 15, lõik II.

⁹¹ LvKRS § 78.

⁹² LvKRS-ms § 17.

⁹³ LvKRS-ms § 17; KrS § 341.

⁹⁴ Vrd. eriti D. Maclachlan, A treatise on the law of merchant shipping, London 1911, lk. 78 märk. (1660. a. Navigation Act, 12. Car. 2, c. 18 § 10).

⁹⁵ H. Samson-Himmelstjerna, Die Bedeutung des Schiffsregisters nach lettlandischem Recht, Riga 1937, lk. 10.

gile briti laevadele. Alul taotles laevaderegister avalikõiguslikke eesmärke (peamiselt lipuõiguse legitimatsiooni), hiljemini eriti Merchant Shipping Act'iga a. 1894 on sellele tänapäeval kehtivale laevaderegistrile omistatud ka eraõiguslik tähtsus: laeva hüpoteegid kolmandate isikute suhtes jõustuvad sissekandmisega laevaderegistrisse. Kõik briti laevad⁹⁶ kantakse laeva kodusadama laevaderegistrisse sadamavõimude poolt. Laeva hukkamise või sõidukõlbmatuks tunnistamise korral kustutatakse laev laevaderegistrist, kuna ümberhitatud laev vajab uut registrimist.

Inglise eeskujul on laevaderegister käesoleval ajal sisse seatud peaaegu kõigis maades⁹⁷. Tavaliselt laevaderegister evib nii avalik- kui ka eraõiguslikke funktsioone, s. t. (1) laeva riik-kondsuse üldtuntuks tegemist tema lipuõiguse legitimatsiooni ja (2) laeva omandi ning hüpoteekide avalikuks tegemist, — peamiselt reaalkrediidi huvides. Nende funktsioonide variatsioonirikas summeerimine on andnud igal maal erinevaid tulemusi⁹⁸. See on aga rahvusvahelises ulatuses süvendanud teatavat ebakindlust, sest pole kuidagi välditud võimalust laeva mitmes riigis simultaanselt registrida ja mitmekordselt hüpoteegivõlgadega koormata, seejuures on karta laeva sundvõõrandamist välismaal, ilma et sel puhul arvestataks lipuriigi laevaderegistrisse kantud õigusi. Katse anda laevaregistrinduse kohta rahvusvaheliselt ühtlustatud norme 1888. a. Brüsseli kongressil ebaõnnestus. Hiljemini on seda katset Rahvasteliidu kaasabil õnnestunult korratud siseveelaevasõidu-õiguse ühtlustamise konverentsil Genfis 17. nov. kuni 9. dets. 1930. a.⁹⁹, sisevete-laevade registratsiooni konventsiooni¹⁰⁰ koostades, mille kohaselt peavad olema kan-

⁹⁶ Registrimiskohusest vabad on 1) rannasõidulaevad, mahuga alla 15 neto-registerttonni, ja 2) kalalaevad või Newfoundlandi ja St-Lawrence'i rannasõidu-laevad, mahuga alla 30 neto-registerttonni, mis ei oma kinnist või täielikku laevatekki. Vrd. Cole, *op. cit.*, lk. 8.

⁹⁷ Vrd. selle kohta ülevaadet kõigi maade laevaderegistrite kohta — Friese, *op. cit.*, lk. 33—40.

⁹⁸ Vrd. eriti Wüstendörfer, *op. cit.*, lk. 148.

⁹⁹ Conference on the unification of river law, millel sõlmiti Saksa, Belgia, Danzigi, Prantsusmaa, Ungari, Itaalia, Hollandi, Poola, Šveitsi, Tšehhoslovakkia ja Jugoslaavia vahel allnimetatud rahvusvaheline konventsioon.

¹⁰⁰ Convention on the registration of inland-navigation vessels, rights in rem over such vessels and other cognate questions. — vt. League of Nations, Official Journal, 1931.

tud sisevete-laevad vastava administratiivasutise poolt peetavasse laevaderegistrisse konventsiooniga ühinenud riigi sellekohaste seaduste alusel¹⁰¹. Mitmekordne registrimine on välditud laevaomanikult nõutava deklaratsiooniga selle kohta, et laev pole kuskil mujal registreeritud või kui on, siis teatades selle ametiasutise nime, mille registrisse laev on kantud. Nende laevade hüpoteegid alluvad amortiseerumise printsibile, s. t. kolm aastat peale jooksva aasta möödumist minetab hüpoteek oma jõu¹⁰². Eelnimetatud konventsioon puudutab vaid peamiselt Kesk-Euroopas ja selle ümbruskonnas asetsevate sisevete laevu. Tuleb aga soovida, et ligemas tulevikus seesugune konventsioon sõlmitaks ka nn. mereriikide vahel, kus selleks tarvidus on palju rõhuvam.

Eestis seni kehtinud eesti laevade õigusliku registratsiooni süsteem ei vastanud teataval määral tänapäeva õigusjulgeoleku nõuetele, eriti laeva omandi- ja koormussuhete tuvastamisel. Sama laeva registriti kahekordselt¹⁰³: 1) Teedeministeriumi Veeteede Valitsus teostas laeva avalikõiguslikku registrimist, s. o. laeva riikkondsuse (nn. lipuõiguse) legitimeerivat noteerimist nn. Eesti laevade registrisse¹⁰⁴ ja 2) Tallinna Ringkonnakohtu kinnistusjaoskond — laeva eraõiguslikku registrimist, s. o. laeva peale asjaõiguste kinnistamist nende sissekandmise teel avalikesse laeva-kinnistusraamatuisse¹⁰⁵. Kahtlemata selline „kahekülgusus“ takistas tervikulist ülevaadet laeva tehnilisest ja õigus-suhtelisest seisundist, kuigi see peaks olema laevaderegistri olulisemaid funktsioone. Seejuures laevade registrimine ja kinnistamine ei toimunud küllaldase järjekindlusega: 1) ebatõelised andmed nii Eesti laevade registris kui ka laeva-kinnistusraamatuis; 2) laevade kinnistamiskohuslikkust ei täidetud otsese sanktsiooninormi puudumisel (LvKinS — *lex imperfecta!*) — laevu kinnistati vaid laevahüpoteegi seadmisel laevale; 3) laeva-kinnistusraamatute sissekanded olid mitmeti ebatäpsed, sest LvKinS-s puudusid sätted hukkunud, jäljetult

¹⁰¹ Vrd. konventsiooni art. 1—4.

¹⁰² Vrd. konventsiooni art. 21: The mortgage may not cover interest for more than three years beyond the current year.

¹⁰³ Olgu siinjuures tähendatud, et Friese, *op. cit.*, lk. 37 leiduvad ebatäpsed andmed senise Eesti laevaregistrinduse kohta.

¹⁰⁴ Vrd. RegKor. § 3 jj.

¹⁰⁵ LvKinS § 1 jj.

kadunud või täiesti sõidukõlbatute (kondemneeritud) laevade või teise riigi lipu alla läinud laevade ning nende laevahüpotekide kustutamiseks laevakinnistusraamatuist¹⁰⁶.

Tänapäeva laevaderegister tervikuna aga peab taotlema nii

(1) avalikõiguslikke (a. laevade lipuõiguse legitimeerimist, ning b. nende laevade identifitseerimist, s. t. noteerida ja kontrollida laeva tehnilisi ja omandiõiguslikke andmeid) kui ka

(2) eraõiguslikke eesmärke (c. laevahüpotekide ja muude asjaõiguslike koormiste ning kitsenduste kandmist registrisse ja d. kindlustada asjaomastele isikutele võimalust saada ülevaadet laevast kui tehnilisest ja õigussuhtelisest tervikust)¹⁰⁷.

Nagu eespool nägime, oli senise laevaregistri-süsteemi olulisemaid puudusi, et laevaderegistri avalikõiguslikku funktsiooni täitis Veeteede Valitsuses peetav Eesti laevade register, s. t. registrimist sooritas administratiivasutis, kuna eraõiguslikku funktsiooni — Tallinna Ringkonnakohtu kinnistusosakonnas peetav laevakinnistusregister, s. t. kinnistamist teostas kohtuasutis.

Kõnealuse laevaregistrinduse reformiga on aga ühelt poolt laevade registrimine ja teiselt poolt laevade kinnistamine (resp. laevakinnistus) õiguslikult sootuks uueilmelised. Kui varemini võis rääkida laevade registrimisest kui avalikõiguslikust ja laevade kinnistamisest kui eraõiguslikust funktsioonist, siis käesoleval ajal seesugune liigitelu on oma tähtsuse minetanud, kuigi ka praegu võime rääkida laevade registrimisest ja kinnistamisest. Tõeliselt küll LvKRS disponeerib registrimisele ja kinnistamisele erinevaid juriidilisi efekte, kuid seejuures evib neist kumbki laevaderegistri avalikõiguslikku funktsiooni ning kinnistamine lisaks sellele ka eraõiguslikku funktsiooni. Oma avalikõigusliku funktsiooni tõttu on kumbki registratsiooni alaliik kohuslik nende laevadele, millele taotellakse Eesti lipuõiguse legitimeerimist: seejuures kinnistamine nn. kohuslikult kinnistatavatele laeva-

¹⁰⁶ Ligemalt LvKRS eelnõu seletuskirjas, lk. 1 jj.

¹⁰⁷ Vrd. ka Schaps, *op. cit.*, I, 1921, lk. 12.

¹⁰⁸ LvKRS III osa: Kinnistamata laevade ja ujuvabinõude registrimise kord.

dele ja registrimine registritavatele laevadele¹⁰⁸. Et aga kinnistamine taotleb ka hüpoteekaarsüsteemi rakendamist laevanduses, siis teatavat liiki registritavatele laevadele on võimaldatud nn. vabatahtlik kinnistamine, s. t. laeva omaniku omal soovil võib kinnistada oma laeva, kinnistamise korral aga allub see laev juba täielikult laevakinnistuslikule režiimile. Et laeva „kinnistamine“ võib kergesti vahetuda tavalise kinnistamisega, siis eraldamise mõttes nimetatakse esimest — „laevakinnistus“, kuna ta mõnes suhtes erineb tavalisest kinnistamisest, nagu seda võime näha laevakinnistuse juriidilise struktuuri edaspidises käsitelus. Üldiselt võime siis eesti laevade registratsiooni liigitella:

1. laevade registrimiseks, ja
2. laevade kinnistamiseks (resp. laevakinnistuseks)¹⁰⁹.

1). Laevade registrimist teostab nn. registritavate laevade suhtes nende omanikkude soovil vastava registri pidajana kas Veeteede Talitus, Pärnu sadamakapten, Saaremaa tolliinspektor Kuressaares, Muhu väina sadamate kapten Haapsalus või Narva sadamakapten, sisevetes aga ainult sisevete sadamate kapten Tartus¹¹⁰ (praktiliselt teostab seda laeva kodusadamale ligemal olev registrija resp. registri pidaja). Iga registrija peab vastavat kinnistamata laevade registrit. See register on avalik, kuid sellest vajalikke ära kirju ja väljavõtteid võib saada ainult registripidaja loal, kui selleks on tõsine tarvidus ja õigustus¹¹¹. Registrimine toimub sellekohase selleks õigustatud isiku suulise või kirjaliku avaldusega ning seaduses nõutavate dokumentide esitamisega¹¹². Registrimisel antakse Eesti lipu kandmise ja omandiõiguse ning muude ettenähtud andmete tõendiks laeva registrimistunnistus¹¹³. Laeva registrist kustutamine ning registrimistunnistuse äravõtmine toimub samadel alustel, nagu ajutise liputunnistuse korral,

---

¹⁰⁹ LvKRS II osa: Laevakinnistuskord.

¹¹⁰ LvKRS § 89.

¹¹¹ LvKRS § 98.

¹¹² LvKRS § 90.

¹¹³ LvKRS § 102–104.

juurde arvatud vaid registritud laeva ümberregistrimine teise registrisse ¹¹⁴ ¹¹⁵.

Laevakinnistus on oma õiguslikult efektiivsuselt ulatuslikum, võrreldes registrimisega, sest tema eesmärgiks on ka laevade asjaõiguste vormipärane registrimine, s. o. kinnistamine kitsamas mõttes. Laevakinnistuse juriidilist struktuuri käsitleme kirjutise järgnevas osas.

(Järgneb.)

Ungari abikaasade varaõigus.

Ferdinand Ronay.

Igas õigussüsteemis on mõningad institutsioonid, teatavad „spetsialiteedid“, milledele ta uhke on. Ka Ungari õiguses ei puudu seesugused rahvuslikud „õigusaarded“. Sel väitel on nii positiivne kui ka negatiivne külg: Ungaris leidub mitte üksnes selliseid institutsioone, mida me asjata otsime teistes Euroopa õigustes, kuid Ungari õiguses pole samuti paljusid institutsioone, mis mujal Euroopas mitmel pool olemas olid. Siin tuleks esmajoones märkida feodaalkorda Lääne-Euroopa mõttes, mis siiski aga ei tähenda, et üksikud praktilist laadi feodaalkorra institutsioonid, nagu näiteks pärisorjus, Ungaris oleksid puudunud. Selle areng aga oli täiesti omapäraselt natsionaalne.

¹¹⁴ LvkRS § 101, 104.

¹¹⁵ Kõrvuti selle registrimisega toimub veel eriotstarbeline registrimine piirivalverajoonides, nn. piirivalveline registratsioon [vrd. Sisekaitse ülema sundmäärus nr. 6 (RT 1933, 38, art. 296) ja selle täiendamise määrus (RT 1936, 104, art. 866)]. Seesugusele registrimisele alluvad kõik kaitseseisukorda kuulutatud Eesti territoriaalvetes ja riigi piiriga poolitatud sisevetes liikuvad ujuvabinõud (aeru-, purje- ja mootorpaadid ja väiksemad laevad), mahuga alla 20 br.-reg.-tonni, välja arvatud nn. jahtlaevad ja ainult sadama piirkonnas liikuvad laevad, samuti välismaa ujuvabinõud nende harilikul läbisõidul (innocent passage) Eesti territoriaalvetest ja nende poolt varju otsimisel merehädä puhul. Registrimata ujuvabinõudel on keelatud liikuda kaitseseisukorda kuulutatud vetes. Registrimine toimub ligema piirivalverajooni ülema poolt. Registrimisel antakse vastav tunnistus. Kuid seesugune registrimine ei väldi laeva registrimist LvkRS kohaselt.

De lege ferenda — see piirivalveline registrimine peaks ühtlustatama üldise LvkRS kohaselt toimuva registrimisega.

Eriti Ungari abieluõiguse alal, osalt ka pärimisõiguses võime leida mõningaid selliseid institutsioone, mis päritud ajast, kus sääraseid mõtteid mitte kuski Euroopas üles ei kerkinud. Need ongi Ungari eraõiguse aarded.

Et paremini aru saada käesoleva kirjutise aineks olevast küsimusest, pole vahest ülearune anda lühike ülevaade Ungari eraõiguse arengu tähtsamatest etappidest. Selliseid tunneb Ungari eraõigus kolme tähtsat ja neil on olnud otsustav mõju edaspidisele arengukäigule. XVI sajandi alguses sai tollaegne kõrgeim kohtunik Ungaris Stephan v. Werböczy kuningas Ladislaus II-lt ülesande kokku koguda kõik seaduslikud ja tavaõiguslikud normid, mis maal kehtisid, ja need avaldada õigusraamat *(domestici juris compendium)*. Werböczy asus ülesande teostamisele suure agarusega ja esitas oma valminud töö aastal 1514 parlamendile. Töö kandis nimetust: „Opus Tripartitum Juris Consuetudinarii Inclyti Regni Hungariae“. Lühidalt nimetatakse seda kogu ka Tripartitum. Tripartitum sisaldab mitte üksnes eraõigust, vaid peale selle ka kriminaal- ja protsessiõigust (loomulikult ainult tollaegses piiratud ulatuses). See teos on ka nüüd veel tähtsaimaks vanema aja õiguse allikaks ja kroonis hilisema keskaja Ungari õiguslikku arengut. Hiljemini järgnenud pole midagi muud kui selle teose rakendamise. Olgugi et see töö oli väga suurejooneline, püüdis tollaegne kõrgeim selle kogu seadusjõusse astumist võimatuks teha. See püüe oli osalt ka arusaadav, sest Werböczy, kes ju kuulus alamaadli hulka, püüdis igal võimalikul juhul põhimõtet „*una eademque nobilitas*“ toonitada.

Et Tripartitum mitte unustushõlma ei langeks, laskis Werböczy selle aastal 1517 trükkida avaldada. See kindlustas teose tulevaste aegade jaoks ja nimelt sellisel määral, et teosest on ilmunud rohkel arvul uusi väljaandeid ja kõik kohtud ja õigusosalal teotsevad isikud oma töis seda teost kui juhtnööri kasutavad. Aja jooksul sai Tripartitum seadusjõu (kirjutatud tavaõigusena tungis ta seaduste hulka), mis väliselt avaldus asjaolus, et hilisemas seadustekogus — Corpus Juris Hungarici's — Tripartitumil oma kindel ja nimelt esimene aukoht on.

Järgnevad ajad olid Ungaris poliitiliste ja sõjaliste komplikatsioonide tõttu juriidilisest vaatekohast hinnatuna võrdlemisi dekadentsed. Nii praktika kui ka tollaegne „tea-

dus“ piirdusid Tripartitumi rakendamise ja kommenteerimisega. Ootamatu ja samuti rõõmustav muutus toimus a. 1848, mil esimene sõltumatu ja vastutav Ungari ministeerium terve rea seadusi läbi viis, milledest suur osa eraõiguslikud olid. Siis kadusid ka kõik keskaegse feodalismi jäänused (näiteks pärisorjus, *avicitas* — Ungari suksesioonikord). Samal ajal teostati ka eraõiguse alal täielik võrdsus.

Vabadussõja kurva kaotuse tagajärjel Austria vastu aastal 1849 Világosi juures tuli ka varsti reaktsioon. Alul valitseti Ungarit ainult keiserlikkude patentide kaudu, 1. maist 1853 aga pandi Ungaris kehtima ka Austria tsiviilseadustik — ABGB. See oli ainuke aeg, kus Austria õigus Ungaris kehtis.

See periood ei kestnud kaua, sest aastal 1861 tehti kõrgemaist kohtunikest ja silmapaistvaist õigusteadlasist koosnevale komisjonile ülesandeks välja töötada üleminek ja kesktee kehtiva Austria ja vana Ungari õiguse vahel. Komisjon töötas 1½ kuud ja esitas siis ülesande tegijale, keiser Franz Joseph I-le oma töö tulemusena „Provisoorsed juriidilised reeglid“. Selles teoses oli võrdlemisi palju uut loomingu, kuid palju oli võetud ka vanast Ungari eraõigusest ja osalt oli allikaks ABGB. See oli seega üldiselt võetuna algupärane töö, mis oli suunatud moodsa aja nõuetele. Ka sellest teosest ei saanud seadust, vaatamata sellele, et nii keiser kui ka Ungari parlament selle heaks kiitsid ja vastu võtsid. Seletus on lihtne: Franz Joseph I oli ainult Austria keiser, mitte aga Ungari kuningas, seepärast ei saanudki ta Ungari seadusi sanktsioneerida. „Reeglid“ aga võeti 23. juunil 1861 Ungari kõrgeima kohtu poolt vastu ja muutusid seetõttu üldisteks juhisteks õigusmõistmisel.

Kõigest sellest näeme, et Ungari eraõigus on tavaõigus ja nimelt kirjutatud tavaõigus. Ta on avaldanud mõju kohtupraktisele, kuid ka viimane on sellele kirjutatud tavaõigusele omakorda mõju avaldanud. Sellist mõju näeme ka Ungari tsiviilseadustiku eelnõu juures. Kavatsus eelnõu väljatöötamiseks kerkis üles esmakordselt aastal 1901. Sellest ajast siiani on Ungaris koostatud juba viis tsiviilseadustiku eelnõu, viimane neist aastal 1928. Poliitilisil ja riigiõiguslikel põhjusil ei ole ükski neist eelnõudest seaduseks saanud, kuid kõik nad on, eriti siiski viimane, praktisele

avaldanud suurt mõju. Eelnõu koostati praktilise alusel ja nüüd toetubki praktiliselt ise temale.

Kui nüüd asuda vaatlema neid omapäraseid institutsioone, mis käesoleva kirjutise teemaks, siis tuleb kõigepealt märkida, et need institutsioonid on saanud erilise väärtuse seetõttu, et nende juured peituvad kogu keskaegse Ungari mentaliteedis ja et nad omas hilisemas arengus alati on olnud rajatud üldistele õigusvaadetele. On endastmõistetav, et uuemal ajal need „üldised“ õiguslikud vaated, õiguse interpretatsioon esinevad ainult kutseliste juristide (kohtunikude, advokaatide) ringis, mis aga ei muuda Ungari eraõiguse tavaõiguslikku iseloomu.

Et paremini aru saada abikaasade varaõiguslike institutsioonide omapärasusest, on alljärgnevas käsitluses üksikud normide rühmad koondatud ühise pealkirja alla, mis neid koos hoiab ja teatavas mõttes tervikuks teeb.

1. Kihlus.

Kihlus pole praegusaja moodsates õigustes mitte enam siduv, nagu ta seda oli keskajal paljudes maades. Ta on alati muutetav. Aga kuigi kihlusel pole puhtabieliõiguslikust seisukohast mingisuguseid tagajärgi, ei tähenda see veel seda, et mõjuva põhjuseta kihlusest taganeja oleks igal juhul vaba kahjude hestamisest. Näiteks võib esineda seesugune kahju, kui üks pooltest sõlmitava abielluootel oma kutsesest on loobunud, tulevase korteri peale kulusid on teinud jne. Kahju võib seega olla kaudne, nagu esimesena toodud näites, ta võib olla aga ka otsene, nagu see on teises näites. Kohtud võimaldavad tihti pruudile kahjutasu nõudmist isegi hingeliste kannatuste eest. Kas seda saab kindlaks teha ja kas seda võimalust tihti kurjasti ei tarvitata, see on suur ja lahtine küsimus.

Kihluse varaõiguslikuks tagajärjeks on ka see, et kihluse äramüutmises süüdlane pool saadud kingitused tagasi andma peab, kuna süütu kihlatu kingitused endale jätta võib. See norm kehtib arusaadavalt ka — *mutatis mutandis* — kingi lubaduse korral.

Paljud õigused tunnevad teatavatel juhtudel kihlatute pärimisõigust. Ungari õigus seda ei tunne: üleelanud kihlatu ei päri surnud kihlatu järel üldse mitte. Pole ju

see mingi pärimisõigus, kui üleelanud kihlatu saadud kingid võib endale jätta ja pole kohustatud neid surnud kihlatu pärijatele välja andma, sest poolte vaheline kingitus oli õigustoiming *inter vivos*. Samuti kui Ungari perekonnaõiguses pole kihlatute pärimisõigust, nii pole seal ka nn. pruudilapse (Brautkind) instituuti. Sellist last käsitlekse nagu iga teist mitteabielulist last, mistõttu Ungari õiguses puuduvad materiaalõiguslikku laadi erisätted selle kohta. Et aga kihlus on puhtisiklik seos, siis kõik hagi, mis ülemalnimetatud küsimustega seotud on, loetakse kõrgisiklikkudeks ja nad tuleb esitada kohtule ühe aasta jooksul. „Kõrgisiklikkus“ tähendab seega seda, et ainult asjast huvitatud isik — kihlatu — kohtule hagi esitada ja protsessi edasi ajada võib. Hagiõigus läheb pärijatele üle ühes temaga seoses olevate hilisemate õigustega ainult sel juhul, kui pärandaja pärast protsessi alustamist surnud on, sest selle sammuga ta andis selge väljenduse oma kavatsusest temale kuuluvat õigust teostada.

2. Abikaasade varaõigus.

Et abikaasade varaõiguste institutsioone õieti tundma õppida, tuleb kõigepealt kindlaks teha, mida see väljend tähendab. Mitte midagi muud, kui seesuguseid varandusõiguslikke küsimusi, mis ainult abikaasade vahel esineda võivad. Kui seesugused korraldused juba enne abielu aset leiavad, näiteks abielulepingu puhul, siis saavad need korraldused kehtivuse ikkagi ainult abiellumisega.

Abielulise varaõiguse alal on olemas kaht liiki seadusnorme¹: ühed obligatoorse laadi, teised dispositiivse iseloomuga. Viimased on kahtlemata enamuses, sest et ju enamik seaduslikke eeskirju lepingu teel muudetakse on.

Ungari abikaasade varaõiguse süsteem on sega-iseloomuga ja nimelt: abielu kestel kehtib varalahususe põhimõte, kus kumbki abikaasa võib igati iseseisvalt oma

---

¹ Uus Abieluseadus a. 1894 (seaduse artikkel XXXI) reguleerib peamiselt vormilisi küsimusi täiesti uuel kujul (süüa kuuluvad abiellumine, abielu lõpetamine, abieluprotsessid jne.), seevastu temas leiduvad varaõiguslikud sätted on kõik päritud vanast Ungari tavaõigusest ja enamalt jaolt on nad olemas Tripartitum'is.

vara üle valitseda ja seda ka ise käsustada. Abielu lõppemisel aga, ükskõik kas surma või abielu lahutuse puhul, kehtib varauhenduse põhimõte, sest siis tuleb ju soetise osad kindlaks teha.

Järgnevalt vaatleme kõnesoleva küsimusega seoses olevaid üksikuid institutsioone.

a. Naise vabavara (weibliches Freigut,
Vorbehaltsgut der Frau).

See on Ungari eraõigusele suureks auks, et mainitud institutsioon juba Tripartitumis a. 1514 statueeritud oli. See põhimõte tähendab järgmist: et abielunaine oma abikaasa suhtes säilitab abielus oma võrdõigusliku seisundi, siis peavad talle kuuluma omandi- ja valitsemisõiguste suhtes samad õigused, mis on mehelgi. Keskaegsetes õigustes oli võrdlemisi üldiselt küll nii, et abielunaine võis temale kuuluvate kinnis- ja vallasvarade omanikuks olla, kuid täiesti tundmatu oli siis abielunaise vara valitsemise õigus. Peaaegu igal pool Euroopas domineeris mehe valitsemisõigus, mis mitmes riigis isegi puht-isiklikõiguslikes küsimusis avaldus. Ungari abielunaine seevastu on alati omanud õigust otsustada oma varaõiguslikke küsimusi ise.

Olgugi et mehele ei kuulu valitsemisõigus seaduse alusel, ei tähenda see seda, et naine seda mehele üle anda ei saaks. See on igal ajal võimalik, ja seadus keelab ainult eluaegse valitsemisõiguse loovutuse. Samuti ei saa abielunaine täiesti loobuda omast valitsemisõigusest².

Ungari õigus teeb vahet vabavara (Freigut) ja erivara (Sondergut) vahel. Vabavara all mõistetakse igasugust varandust (vallas- kui ka kinnisvara), välja arvatud see, mis abielunaise enda või mõne kolmanda isiku poolt tema kasuks kaasavarana tähendatud on. Vabavara võib olla ainult naisel. Seevastu erivara on ka kõik see, mis mitte pole ühiselt soetatud. Kuid ka see naise vabavara, õigemini vaba valitsemisõigus on teatavas mõttes siiski piiratud, sest abielunaine ei tohi neid esemeid, mis küll tema omandusse kuuluvad, aga millede ülesandeks on ühises majapidamises olla, enne lõplikku abielu lahutust või abielu katkestust ühisest majapidamisest kõrvaldada. On täiesti ükskõik, kas abika-

² Austria ABGB järgi presumeeritakse mehe valitsemisõigust, kui naine pole selle vastu protestinud.

sad koos või lahus elavad. Selliste esemete hulka kuulub esmajoones korterisisustus, ja seega keeld ei käi esemete kohta, mis ainuüksi abielunaise isiklikke vajadusi rahuldavad.

Teine kitsendus seisab selles, et ühiselt soetatud vara, näiteks perekonna elamut, enne abielu lõppemist jagada ei saa, vaatamata sellele, et see osa ühissoetises abielunaise vabavara on, sest ta ju pole kaasavara. Tuleb tähendada et varajagamise institutsioon, mis peamiselt Skandiinaavia õigustes esineb, Ungari õiguses puudub. Ta võib ju küll aset leida abielulepingu alusel, seaduslikult ette kirjutatud pole ta mitte ja seepärast ei esine ta ka üldiselt.

Abielumehe võlausaldajate suhtes kehtib nn. *praesumptio Muciana*, see tähendab, et meest vaadeldakse alati peamomanikuna ja oletatakse, et ka naisele kuuluvad esemed abielumehe rahalise abiga soetatud on. On aga esemel naise nimi (monogramm), siis loetakse eseme omanikuks naine.

b. Kaasavara.

Kaasavara (Mitgift, Ehesteuer, *allatura uxorea*) tähendab teatavat eriõigust abielumehe kasuks. See on nimelt toetus abielunaise või mõne kõrvalseisva kolmanda isiku poolt majapidamise koorma kandmisel. Et oleks tegemist kaasavaraga, peab see sõnaselgelt selle nimetuse all üleantud olema, muidu võidakse teda vaadelda kui mõnda teist, peamiselt kui obligatsiooniõiguslikku õigustoimingut (kingimine, pruuklaen jne.). Kaasavara võib üle anda abielunaine või pruut ise ja siis on nõutav avalikõiguslik (notariaalne) ürik. Kolmanda isiku poolt kaasavara üleandmine toimub vorminõueteta. Pruudi vanemad ja abielunaine pole kohustatud kaasavara andma³, kuid see andmine on siiski võrdlemisi üldine.

Abielunaine säilitab küll omandiõiguse, kuid see on ainult näiline, toimetu õigus, sest abielumees saab vilikasutusõiguse ja selle õigusega on siis ka seotud tema kohustused. Ta tohib perekonna ülalpidamiseks kasutada ainult varanduse tulusid, kaasavara ise peab mees hoidma algsei-

³ ABGB § 1220–1223 järgi on tütarlapse vanemad ja vana-vanemad kohustatud nende sotsiaalsele ja varanduslikule seisundile vastavat kaasavara andma, olgu siis, et tütar nende nõusolekuta või isegi keelu vastu abiellus.

sundis. Ainult äärmistel erandjuhtumitel võib mees kaasavara fondi ennast puudutada, kui tema oma tulu ja kaasavara tulud küllaldased pole, nagu näiteks raske haiguse puhul. Selleks on aga vajalik tema abikaasa nõusolek.

Abielumehe vilikasutusõigusega on seotud ka õigus, et mees võib kinnisvara kinnistusraamatu kaudu kindlustada. Kui kaasavara koosneb rahast või muudest äratarvitatavatest, asendatavatest asjadest, siis muutub mees nende omanikuks ja ta on ainult kohustatud hiljemini neid asju niisama palju ja samas liigis tagasi andma.

Kaasavara fond on ka võlausaldajate suhtes ses mõttes kaitstud, et nad ainult kaasavara tuludest rahuldust nõuda võivad, ja sedagi ainult siis, kui võlad on seoses ühise majapidamisega. Endastmõistetav on, et abielumees vilikasutajana ka kaasavara valitseja on, siiski ainult niikaua, kuni ta selle tagasi andma peab. Millal leiab aset tagasiandmine? Kaasavara tuleb tagasi anda, kui abielu on lahutatud või katkestatud. Tagasiandmist võib nõuda abielunaine, kui tema ise või keegi kolmas isik selle tema kasuks andis. Viimasel juhul võib ka esineda seda, et kõrvalseisja kolmas isik omandiõiguse endale reserveeris. Seda nimetame reserveeritud kaasavaraks (*allatura uxorea reservata*).

Ungari õigus tunneb veel kaht kaasavara eriliiki: rendikaasavara (Apanagen-Mitgift) ja ohvitserikautsjonit.

Rendikaasavara on perioodiliselt korduvad sammud (peamiselt rahasammud) abielunaise või mõne kolmanda poolt. Teoreetiliselt vaadeldakse seda kui mõttelise, enda kätte jäetud kaasavara rendiseid, seega nagu selle kaasavara tulusid. Ja sellise konstruktsiooni tõttu ei tohi abielumees nendes summades eksida.

Ohvitserikautsjon peab igal ohvitseril olema, ühes arvatud majori aste. Selle erilise kaasavara ülesandeks on kindlustada abielupaarile või lesknaisele seisusekohast ja kindlat elu ülalpidamist. Sellise kautsjoni esemeteks võib olla kõik: kinnisvara, vallasvara, ka raha või väärtpaberid. Viimasel juhul tuleb need aga sätetekohaselt kindlustada. Saavutab ohvitser kolonelikraadi, siis saab ta kautsjoni tagasi, sest nüüd on tema pension selleks küllaldane, et perekonda ülal pidada. See „kaasavara“ on vastandina üldisele kaasavarale juba obligatoorne.

c. Soetusvara.

Soetusvara on Ungari abikaasade varaõiguse algupärane instituut⁴. Pärit juba Werböczy ajast (a. 1514), on tal mõningaid omaaegseid jooni. Kõigepealt näiteks see, et ta ainult mitte aadli juures esineb, muidugi, kui mitte abielulepingus pole vastupidist määratud. Seega seaduse põhjal aadliseisusse kuuluvate isikute vahel soetusvara süsteem ei kehti, need isikud aga võivad seda süsteemi endale võtta abielulepinguga. Aadliseisusse kuuluv abielunaine võib aga ka soetusvara osa mehe poolt omandatud varandustest nõuda, kui abielumees omandamisdokumendis (näiteks ostu, vahetuse jne. puhul) ka naise nime on lasknud märkida ja üldse, kui omandamist võidi teostada naise varandusega või selle tuludega. Muudel juhtumitel on aadliseisusse kuuluvate abikaasade puhul mees peaomandaja⁵.

Soetusvara suhtes käsitletakse samasuguselt nn. honoratsioore ja Ungari privilegeeritud Jász-Kumani rahvahõimu. Honoratsioor on see, kes oma kutse alal teotseb diplomi või ülikoolihariduse põhjal, näiteks diplomeeritud riigiametnik, arst, advokaat, apteeker, kunstnik jne. Seda mõistet on praegusajal väga raske piiritella, sest rahvakooliõpetaja pole näiteks honoratsioor, aga direktor küll, vaatamata sellele, et neil üks ja sama ettevalmistus on. Raudteede inspektor keskkooli haridusega on honoratsioor, suure panga peadirektor pole aga seda mitte.

Arvestades neid kontroverse, mis seoses selle küsimusega esile kerkivad, on õigusteaduslik kirjandus, aga ka kohtud ikka tungivamalt ja tungivamalt nõudma hakanud, et kehtima pandaks üldine varasoetuse süsteem. Viimases Ungari

---

⁴ Seesugust instituuti otsime Euroopa õiguses asjata, välja arvatud Põhjamaad, kus aga see on kehtima pandud alles hilisemal ajal: Rootsis 11. juunil 1920, Islandis 20. juunil 1923, Taanis 18. märtsil 1925, Norras 20. mail 1927 ja Soomes 13. juunil 1929. Selle instituudi areng mainitud riikides pole olnud aga ajaloolist laadi, vaid konsekventselt läbimõeldud mõttekäigu tulemus seadusandluses.

⁵ Sellel on ka oma ajalooline seletus. Keskajal ja sellele järgnenud esimestel sajanditel võis ainult mees oma sõjaliste omadustega kinnikuid, eriti põllumajanduslikke varandusi kui aadliperekonna keskusi omandada, ja siis oligi mees tõeliselt „peaomandaja“. Aga ka valitsemine kuulus rohkem mehele kui naisele. — Samal põhjusel vaadeldakse praegusaja vaimset aadlikku — honoratsioori peaomandajana.

tsiviilseadustiku eelnõus (a. 1928) esinebki ta juba legaalse süsteemina.

Kui aga honoratsioon omandab midagi seesugusel viisil, mis pole seotud honoratsiooni omandusega (näiteks spekulatsioonil teel), siis kuulub see juba võrdsele jagamisele. Samuti esineb varasoetus sellisel juhul, kui abielunaine ainuüksi on honoratsioon, mitte aga abielumees. Siin langeb soetusvarast naise poolt honoratsioonse tööna omandatud osa välja. Kui abielumees saab honoratsiooniks abielu kestel (lõpetas abielu ajal ülikooli ja sai vastava diplomi), siis sellest momendist alates ei esine enam varasoetus.

Varasoetuse põhimõtteks on, et kuna mees ja naine ühiselt perekonna huvides töötavad, siis peab neile kuuluma soetisest võrdne osa. Mees on see, kes majanduslikus elus väljaspool töötab ja perekonna ülalpidamise eest hoolitseb, naine seevastu kasutab mehe poolt omandatud vahendeid ühises majapidamises, neid otstarbekalt korraldab, võib-olla osalt kokkuvõetud teostab. Tihti töötab ta ka majapidamises, tegeleb laste kasvatamisega ja seepärast on tal samasugune õigus võrdsele osale kui varandusi soetajal abielumehel. Sellised suhted esinesid, ja esinevad osalt praegugi veel ainult mitteaadlike ja honoratsioonide vahel ja seepärast tundiski vanim Ungari õigus varasoetust ainult seesuguste abikaasade vahel. Mainitud varasoetuse põhimõttega on seotud ka norm, et kummalgi abikaasal on õigus ainult tege-liku kooselu ajal soetatud osale. Seega ka abielu katkestuse puhul seda õigust abikaasal pole. Abielu katkestuseks ei loeta seda, kui abikaasa teenistust otsides välismaal viibib. Seesugustel juhtumitel kestab varasoetus automaatselt edasi.

Soetusvarale tuleb vastu seada erivara. Erivara on kõik see, mis pole soetusvara, ja nimelt: 1) see, mis abikaasa enne abielu omandanud; 2) see, mis abikaasa küll abielu kestel, aga tasuta omandas (kinkimise, testamendi jne. teel); 3) see, mida abikaasad abielulepingus erivarana tähendanud on. Oletatakse aga, et kõik see, mis leidub ühises majapidamises, on soetusvara. Seega tuleb alati vastupidist, s. t. eseme erivarasse kuuluvust tõendada. Erivara tulud lähevad soetusvara hulka, sest vara valitsemine toimus juba „ühisel jõul“. Seega on soetusvara esemeks kõik see, mis tegelikult abielulise kooselu vältel ühe või teise või mõlema abikaasa poolt tasuliselt

omandatud on, olgu siis, et vastupidist abielu-
lepingus ette nähtud polnud. Et abielu kestel kehtib
varalahususe põhimõte, siis pole varasoetusel niikaua mingit
tähendust, kuni tegelikult abielu kestab. Sel ajal võib kumbki
abikaasa oma soetist täiesti iseseisvalt valitseda ja käsustada.
Tuleb tähendada, et abielumees abielunaise poolt omanda-
tud ja soetusvara hulka langevate esemete suhtes valitse-
misõigust ei oma. Pole ka mingit võimalust nõudlust vas-
tavale osale soetusvarast kuidagi kindlustada, näiteks kinnis-
tusraamatu kaudu. Soetusvara pole seega mitte mõlema abi-
kaasa poolt omandatud varanduste ühine mass, vaid kum-
malegi abikaasale eraldi kuuluv varanduse suurenemine, tema
enese eraldatud varanduse kasvamine.

Ainult kui abielu tegelikult lahutatakse või katkestatakse,
tuleb esile varade ühendamise põhimõte. Siis võib kumbki
abikaasa nõuda soetusvara jagamist. Et midagi jagada,
selleks peab olema jagamisele kuuluv mass. Selle massi kind-
lakstegemiseks tuleb omakorda kindlaks teha kõigepealt
mõlema abikaasa varanduslik seisund enne abiellumist. Kui
on veel midagi olemas natuuras, mille nad koos omandanud,
õigemini, mille kohta kehtib oletus, et see on soetusvara, siis
tuleb see ka, kui võimalik, natuuras jagada, ühele või teisele
üle anda. Selle natuuras jagamise järel tehakse mõlema poole
varanduslik seis abielu lahutuse momendiks kindlaks ja nimelt
väärtuse enamuse ja mitte reaalsoetamise põhi-
mõtte alusel. Kui viimane arvestus näitab esimese suhtes
teatavat juurdekasvu, siis ongi see otsitud soetusvara, mis nüüd
jagamisele tuleb. Ta jagatakse kahte võrdsesse ossa,
mis kuuluvad abikaasadele väljaandmiseks.

Et aga inimesed ja ka abikaasad erineva iseloomuga on,
võib väga kergesti juhtuda, et üks kergemeelsem on kui
teine ja näiteks oma vara osaliselt ära raiskab või kaotab.
Sellistel juhtudel vastutab seesuguse kaotuse juures esma-
jooones erivara ja soetusvara tuleb vastutusest võimalikult
vaba hoida. Kui aga vastav abielupool isegi nii pillavalt
talitas, et ta isegi oma soetusvara kaotas, siis ei muutu ta
ikkagi mitte oma abikaasa võlgnikuks, vaid vastupidi, vii-
mane on kohustatud — Ungari kõrgeima kohtu mitte küllal-
daselt õiglasena tunduva praksise kohaselt — andma rais-
kajale abikaasale poole sellest, mida see harilikul juhul
oleks võinud nõuda. Õigem oleks, et esimene küll ei muu-

tuks oma kaaslas võlgnikuks, aga ka kaaslasel ei peaks olema mingisuguseid kohustusi oma kergemeelse abikaasa suhtes.

Soetusvara kindlakstegemisel tuleb ka kõik see arvesse, mis üks pool teisele abielu kestel soetusvara osana kätte on andnud. Näiteks, kui abikaasad on omandanud koos maa-tüki või maja ja lasevad selle võrdsetes osades kinnistusraamatusse kanda, siis ei saa kumbki teineteise vastu selle eseme suhtes nõudlusi esitada. Aga ka kinkimised kolmandate isikute kasuks on kehtetud, kui ilmsiks tuleb, et see-suguste õigustoimingute ainsaks sihiks oli abikaasale kahju teha või kui nad ületasid tavalisi igapäevaseid kinkimisi. Seevastu ei saa üks abikaasa end teise abikaasa võlausaldajate vastu kaitseda, kui viimased mõne soetusvara eseme oma rahulduseks välja on valinud. Isegi mitte pärast abielu lõppemist, kui võlg abielu kestel on tekkinud ja võlausaldaja õigeaegselt rahulduse saamiseks samme on astunud.

Antud soetusvara põhistruktuurist nähtub, et see pole mingi tasuta tiitel ja osa soetusvarast kuulub abikaasale isegi siis, kui ta abielu lahutuses oli peasüüdlane. Edasi, see on õigus *inter vivos*, ei sõltu seega asjaolust, et üks abikaasadest tingimata teise üle elama peab. Tegelikult abielulise kooselamise ja selle aja jooksul varade soetamise tõttu on abikaasal juba täielik õigus omandatud, ainult selle praktiline teostamine on edasi lükatud abielu lõppemiseni. Toimub see surma puhul, siis läheb surnud abikaasa õigus tema pärijatele üle ilma kitsendusteta.

Varasoetis on „perekondlik asjaõigus“, sest teda ei saa ka testamentaarselt kõrvaldada, teiste sõnadega — *exhereditatio testamentaria* on kehtetu.

d. *Dos*.

Täiesti originaalse instituudina esineb Ungari eraõiguses *dos*. Rooma õiguses tähendas *dos*, samuti kui praegusaja Euroopa seadusandlustes kaasavara, s. t. ta oli teatav paremus abielumehe kasuks. Ungari *dos* tähendab otse vastupidist, ta on materiaalne paremus abielunaise kasuks. *Dos* on ekvivalent kaotatud neitsilikkuse eest ja kuulub abielunaisele peale iga konsummeeritud abielu. See omapärane Ungari perekonnaõiguse instituut on reglementeeritud ka Tripartitum'is a. 1514: *Dotem dicimus quae uxori prop-*

ter eius deflorationem et concubitum de bonis mariti datur (I jagu, 93. tiitel).

Nagu öeldud, kuulub *dos* abielunaisele peale igat konsummeeritud abielu, olgugi teatavate allpool-toodud kitsendustega. Ta pole seega tasuta *titulus*, pole kinkimine ja abielunaine võib seda nõuda ka siis, kui ta abielu lõppemises süüdi oli, välja arvatud, kui naine rikkus abielu. Siit järgneb, et abielunaisel pole õigust nõuda *dos*'i⁶: 1) kui abielu pole konsummeeritud, ja 2) kui naine rikkus abielu.

Dos esineb Ungari õiguses kahel kujul. Ta võib olla kas seaduslik või lepinguline. Seaduslik *dos* on omakorda mitmesugune: vastavalt sellele, kas naine kuulub kõrgeaadli või alamaadli hulka või on kodanlikust seisusest, millega võrdseks loetakse kuuluvus talupojaseisusesse ja tööliklassi, — on naisel õigus nõuda kas 400, 200 või 40 kuldnat⁷. On naine mitmekordselt abiellunud, siis saab ta *dos*'i iga abielu sõlmimise järel, kuid iga uue abielu puhul pool endisest. Ungari *dos* sarnaneb teistes Euroopa õigustes üldiselt Morgengabe nime all tuntud instituudiga, kuid temas on palju iseloomulikke erinevusi.

Lepinguline *dos* peab alati määratud olema abielulepinguga. On lepinguline *dos* kõrgem kui vastav seaduslik, siis viimane kustub automaatselt; on aga lepinguline *dos* madalam, siis võib naine nõuda selle täiendamist kuni seaduspärase *dos*'i tasemeni. On ka võimalik, — mis aga praktikas on võrdlemisi väga haruldane juhtum —, et abielunaine oma mehele *dos*'i lubab. Seesugune *dos* võib olla ainult lepinguline ja ta kannab nimetust *contrados*.

e. Abielulepingud.

Abieluleping Ungari õiguses on igasugune kokkulepe abikaasade (samuti tulevikus abiellujate) vahel, millega reguleeritakse mingisugust varanduslikku küsimust.

Abielulepinguid võib sõlmida nii enne abiellumist kui

⁶ See „nõudmine“ ei tähenda tingimata, et nõudlus kohtu poolt peab lahendatama. Teda võidakse lahendada asjastuhvitatute vahel mitte üksnes ühe abikaasa surma korral, vaid ka siis, kui abielu lõpetamine kohtu otsusega on toimunud ja kui pooled selles küsimuses enne juba on kokku leppinud (näiteks abielulepingus).

⁷ Kulden = 2,10 ennesõjaaegset kuldkrooni = 2,44 pengöt = umbes 1,90 EKr.

ka abielu kestel. Lepinguvabadus on võrdlemisi lai, pooled võivad oma rahalisi suhteid reguleerida nii, nagu soovivad. Piirideks on vaid õiglus ja moraalseadused. Abielulepingu abil tavaliselt aadlikud loovad omavahel varasoetuse, kodanlikku ja talupojaseisusse kuuluvad abikaasad muudavad selle ära. Abielulepinguga määratakse abielunaise poolt kaasavara või luuakse abikaasade vahel üldine varaühisus⁸.

Abielulepingu vorm on avalik: ta sõlmitakse avaliku notari juures. Obligatoorne on abielulepingu avalik vorm ka siis, kui ta sõlmitakse enne abiellumist.

Abielulepingut võib sõlmida ka alaealine, kuid ainult eestkosteamärgilise nõusolekul. Sõlmib alaealine abielulepingu ilma seesuguse nõusolekuta ja hiljemini, täisealiseks saades ei vaidle selle lepingu vastu või isegi kinnitab selle, siis omab leping täielikku kehtivust. Vanemate poolt tehtud tingimused ei vaja üldse erilist vormi.

Abikaasad võivad abielulepinguga omi varavahekordi reguleerida ka abielu lahutuse või abielu katkestuse puhuks; nad võivad juba ette loobuda seaduse põhjal neile kuuluvatest varaõiguslikku laadi nõudlustest. See kehtib ka sel puhul, kui loobutakse lõplikult ülalpidamisest. Ka need loobumised peavad toimuma notari juures. Kokkulepe, mille sisuks on abielu tulevane lõpetamine, samuti sellise lõpetamisega seotud varaõiguslikud sätted, on endastmõistetavalt kui moraali-vastased toimetud ja kehtetud. Täpselt võetuna see polegi leping.

h. Putatiivne abielu.

Kui tühise abielu puhul üks pooltest on abielu kehtivuse suhtes heas usus, on meil tegemist putatiivse abieluga. Nõutav on, et vähemalt üks pooltest peab olema heas usus. Kui seda oli abielunaine, saab tema vastava kasu, mis seisab selles, et tegelikult kehtetu abielu tema suhtes kehtivana vaadeldakse. Lapsed on seega seaduslikud ja varaõiguslikke tagajärgi otsustatakse üldiselt nii, nagu oleks abielu teise, *mala fide* teotseva poole süü läbi lõpetatud. Olid mõlemad pooled heas usus, siis kustuvad vastastikku varaõiguslikud nõudlused, püsima jäävad aga isikuõiguslikud tagajärjed, eriti laste suhtes.

⁸ Sellisel juhtumil tulevad vastavalt rakendamisele varasoetuse sätted, tingimusega, et erivara mahaarvamine aset leida ei tohi.

Teatavatel juhtudel on süütu putatiivsel abikaasal isegi pärimisõigus teise järel, kui viimane suri ilma pärimiseks õigustatud abikaasata. Kehtimatu abielu kaudu võib ka kolmas isik kahju saada. Siin on võimalik kaks juhtu: 1) Oli näiteks heas usus toimivaks pooleks alaealine tütarlaps, siis peab tema „mees“ kandma võtmeõiguse piirides tekkinud kulud, nagu tavalise abielu puhul; 2) kui seesama tütarlaps on toiminud halvast usus, siis vastutab ta selliste kulude eest ise.

4. Abikaasade pärimisõigus.

Ungari eraõigus on ka pärimisõiguse normide poolest omapärane. Et abikaasade pärimisõigusest aru saada, osutub paratamatuks paari sõnaga puudutada Ungari pärimisõiguse struktuuri tervikus.

Juhul, kui on olemas alanejad, pärivad need surnud vanema terve varanduse, s. t. on tegemist legaalse süsteemiga, kui pole tehtud testamenti. On testament olemas ja soodustatuks ei osutu laps (või mitte kõik lapsed), siis võivad ilmajäänud alanejad nõuda poole sellest, mis nad testamendi puudumisel oleksid pärinud. Teiste sõnadega, nad saavad poole oma seaduslikust osast. See seaduslik sündosa on reglementeeritud „Provisoorsetes juriidilistes reeglites“ a. 1861.

Juhul, kui ei ole testamenti ja puuduvad ka alanejad, tuleb kindlaks teha varanduse päritolu, ja nimelt tehakse vahet endaomandatud ja päritud vara vahel. Viimase alla kuulub ka tasuta toimingul alusel saadud varandus.

Endaomandatud varanduse pärib üldjärglasena üleelanud abikaasa. Kehtib põhimõte: *paterna paternis, materna maternis*. Varandus läheb seda joont mööda sinna tagasi, kust ta tuli.

Kui sellel joonel ei ole ühtegi pärijat, siis muutub seesugune lineaarne varandus endaomandatuks ja selle pärib siis üleelanud abikaasa. Lineaarne pärimine toimub alati tüvikondade — parenteelide viisi: kõigepealt pärivad vanemad või nende järglased, kui neid enam ei ela, siis vanavanemad või nende järglased jne. Ungari pärimisõiguses

seda järjekorda pole piiratud ja vastandina Austria õigusele, kus on loendatud kuus parenteeli, võib pärimise järjekord minna lõpmatuseni.

Üldjärglaseks on seega endaomandatud varanduse pärija, kuna abikaasat ja lineaarseid pärijaid võib vaadelda umbes kui legataare.

Siin olgu tähendatud, et ka vanematel on õigus seaduslikule sundosale. Kui pärandajal pole alanejaid, küll aga jäid abikaasa ja vanemad, siis vanematel on õigus saada seadusliku sundosana pool lineaarsest varandusest, endaomandatud varanduse pärib üleelanud abikaasa. Kui abikaasat pole enam elus, siis saavad vanemad või üks nendest ka poole endaomandatud varandusest. Seevastu ei ole sellel vanemate harul üldse mingisuguseid nõudlusi, kui sellelt poolt ei ole lineaarset varandust ja nimelt siis, kui abikaasa veel elab. Kui abikaasa on surnud, saavad vanemad poole endaomandatud varandusest.

Seaduslikku sundosa võidakse üldiselt nõuda sularaahas.

Rahuldamisel tuleb põhimõtteliselt võetuna kõigepealt arvesse lineaarne nõudlus ja mis üle jääb, ainult selle pärib abikaasa. Alanejad pärivad mõlema vanema järel. Erandi moodustavad ainult mitteabielulised lapsed (siia kuuluvad ka nn. „pruudilapsed“), kes võivad pärida ainult oma ema järel, kuna neil aga pole pärimisõigust oma loomuliku isa varanduse peale.

Eriti tuleb vaadelda veel kaht pärimisõiguse instituuti Ungari pärimisõiguses, sest need instituudid on olemas ainuüksi abielunaise huvides. Need on: *successio vidualis* ja *jus viduale*.

a. *Successio vidualis* (lese pärimisõigus).

Lese pärimisõigus tuleb abikaasade pärimisõigusest teravalt lahus hoida. Viimane kuulub igale abikaasale, vaatamata sellele, kas ta on mees või naine, samuti kas abikaasa on aadlisoost või mitte. *Successio vidualis* on rakendatav ainuüksi abielunaise kohta ja sedagi ainuüksi siis, kui naine on aadlisoost või kuulub honoratsioonide seisusse. Kodanlikust seisusest naine, samuti ka töölise- või talupojanaine võivad saada seesuguse õiguse ainult abielulepingus

ettenähtud vastava sätte puhul. *Successio vidualis* on päritud aastast 1514 ja sellega on seletatav ka, et ta ainult kitsamas ringis olemas on, ja ka see, et selle pärandi esemed teataval määral omapärase ilmega on. Nende esemete hulka kuuluvad: 1) surnud abikaasa sõidukid ühes hobusega (*equi curiferi*), tema gala-riietus ja laulatussõrmus, 2) pool surnud abikaasale kuuluvast, vähemalt 50-pealisest hobusekarjast; 3) lapseosa surnud abikaasa poolt omandatud vallasvarast. Kuna varasoetuse süsteem Ungaris kehtib ainult mitte-aadlisoost isikute ja mitte-honoratsioonide vahel, siis *successio vidualis* peabki asendama varasoetuse paremusi ka aadlike ja honoratsioonide juures. Kus pole varasoetust, seal leiab aset *successio vidualis* ja ümberpöörduvalt, kus puudub *successio vidualis*, seal saab naine osa soetusvarast. Vahe on ainult selles, et varasoetus tuleb kasuks nii naisele kui ka mehele, nn. lese pärimisõigus kuulub ainult naisele. Mõlema instituudi juures on see ühine, et vastavat nõudlust ei saa mingil juhul ühekülgselt ära muuta (ka mitte testamentaarselt). See on võimalik ainult abielulepingu teel.

b. *Jus viduale* (leseõigus).

Leseõigus on õieti üleelanud abielunaise seaduslik vilikasutusõigus. See õigus kuulub igale lesknaisele, vaatamata tema seisusele. Iga lesknaine omab õigust niikaua, kui ta kannab surnud abikaasa nime, vilja võtta ja kasutada kõiki neid pärandi osi, mida ta ei saanud ise pärandina. See tähendab, kui pärijaks oli alaneja ja nimelt seadusjärgse pärijana, siis on lesknaisel õigus kasutada ja vilja võtta kogu pärandist; kui pole lapsi, siis pärib ta ka omandatud varanduse ja peale selle on tal vilikasutuse õigus lineaarse varanduse suhtes. Kui lesknaise kõrval on olemas lineaarne pärija, siis ei tarvitse lesknaine sellele kuuluvat pärandit välja anda, aga ta peab selle vastaval viisil kindlustama.

Selle instituudi otstarve on sama, mis lahutatud naisele kuuluvatel alimentidel⁹, nimelt sellega kindlustatakse

---

⁹ Ülalpidamise andmine majapidamises (*in natura*), provisoorsed ja lõplikud alimentid kuuluvad abikaasade isiklike suhete valdkonda ja neid siin ei vaadelda.

talle mehe sotsiaalsele ja varanduslikule seisundile vastav elamine.

Pärandaja võib seda lese õigust ka teisiti korraldada, aga ikkagi ainult nii, et lesele oleks võimaldatud vastav kindel elujärg. Kõige selle juures tuleb arvesse ka kõik see, mis naine on saanud osana soetusvarast. Abielu mees võib seega lese õigust kitsendada ja see õigus kuulub ka alanejatele, aga ikkagi ainult tingimusega, et kitsendamine ei toimuks suuremal määral, kui see õiglane, ja et lesele peab jääma kohane ülalpidamine. See õigus kuulub aga loomulikult ainult täisealistele lastele, sest alaealistel pole ju õigust oma varandust ise valitseda, kuna ju see kuulub emale, ilma aruande kohustuseta, kui loomulikule ja seaduslikule eestkostjale.

Pärandaja lapsed, kes sündinud varemast abielust, seega lese võõraslapsed, omavad veelgi kaugemale minevat õigust lese vilikasutusõiguse piiramise suhtes. Seesugune lesk võib vilja võtta ja kasutada ainult lapseosa pärandist, millest maha arvatud lesele kuuluv soetusvara.

Lese vilikasutusõigus ei ulatu sellisel juhul üldse varandusele, mis viimase abielu ajal soetatud on, sest talle kuulub pool sellest niikuinii soetusvarana. See kitsendus kehtib ainult talupojaseisusest leskede kohta, aadlisoost isiku või honoratsiooni lesele kuulub vilikasutusõigus võõraslaste suhtes samas ulatuses kui ta oma laste suhtes.

Vilikasutusõiguse piiramist võib nõuda ka lapsendatu, mitte kunagi aga lineaarne pärija.

Piiramisõigus on ülekantav, see peab aga toimuma *expressis verbis*.

See säte on ainult sel juhul hagematu, kui alaneja seaduslik või testamentaarne pärija ka ise esialgse pärandaja järglane (lapselaps) oli. Sellistel juhtumitel läheb piiramisõigus *per legem* vastavale pärijale üle.

Lese vilikasutusõiguse piiramine seisab selles, et talle määratakse kindel rendis või talle antakse vilikasutuseks ainult osa pärandist.

Vääritul naisel seaduslikku vilikasutusõigust pole, s. t. kui ta enda süül oma mehe maha jättis. Ka see säte on loogiline, kui silmas peame, et ainult seesugune naine leseõigust omab, kes mehe nime kannab. Naine, kes enda süü

pärast mehe maha jätnud, tunnistatakse lahutusprotsessis süüdlaseks pooleks ja tal pole seepärast ka enam õigust mehe nime edasi kanda. Kui aga naine mehe on maha jätnud mehe süü pärast, siis arusaadavalt see säte rakendamisele ei tule.

Hilisema aja kohtutegeluse kohaselt võib lesk väärituks muutuda ka tagantjärele, nimelt, kui lesepõlves nii-sugust elu elab, et tal poleks olnud õigust saada mehelt ülalpidamist, kui mees veel elaks. Peamiselt on siin mõeldud juhtumeid, kui lesk elab kellegagi konkubinaadis.

Leseõigus kustub, kui lesk uuesti abiellub, sest nüüd pole ta enam endise, surnud abielumehe ülal pidada. Aadli-soost ja honoratsiooni lehel on sellistel juhtumitel õigus nõuda pärandist veimevakka.

Leseõigus on kaitstud ka surnud abikaasa korralduste vastu, nii *inter vivos* kui ka *mortis causa*. Järjekord on ümberpööratud, sest enne tulevad *post mortem*, s. t. testametaarsed soodustatud arvesse, kes kohustatud on oma pärandist andma lesele ülalpidamist, kui pärandaja ise seda teinud pole, või pole seda teinud lese seisuse kohaselt. Kui ka sel viisil ei ole ülalpidamine kindlustatud, siis asuvad järjekorda kolmandad isikud, kes pärandaja elu ajal temalt kingitusi saanud. Need kolmandad isikud vastutavad lese kohase ülalpidamise eest aga loomulikult ainult saadud kingituste ulatuses.

Kuigi leseõigus on võrdlemisi laiaulatuslik ja tähtis õigus, on siiski veel teine õigus, mis võib-olla veelgi rohkem kaitstud on, ja see on õigus seaduslikule sundosale. See õigus tuleb võimalikult lahus ja vaba hoida leseõigusest, aga teda tuleb ka rakendada ainult äärmistel juhtumitel. Seepärast võib õigustatud alaneja nõuda, et temale kuuluv sundosa välja antaks ilma leseõiguslike kitsendusteta, eeldusel aga, et jäagist saab lesk kohast ja seisusele vastavat ülalpidamist.

5. Rahvusvahelise abieluõiguse sätted.

Et abielu on see instituut, mille kaudu välismaa õigusega kokku satutakse, siis pole ülearune siin paari reaga puudutada rahvusvahelise abieluõiguse põhiprintsiipe.

Abielu rahvusvahelisi tagajärgi ja suhteid reguleerib abieluseadus aastast 1894 võrdlemisi üksikasjaliselt. Selle seaduse sätted on aga ainult siis mõõtuandvad, kui vastavas Haagi abieluõiguse konventsioonis¹⁰ pole leida teissuguseid sätteid.

Abielu sõlmimine allub alati põhimõttele „*locus regit actum*“, nagu üldse kõik formaalsed õigustoimingud. Abielluvad näiteks eestlane ja ungarlanna, siis on abielu kehtivuseks mõõtuandev selle maa õigus, kus abielu sõlmimine aset leidis (Eesti, Ungari või mõni teine maa).

Teissugused sätted kehtivad abielu lõpetamise kohta. Nimelt võidakse Ungari riigikodanikkude abielu lahutada ainult Ungari kohtutes. Ja omakorda võib Ungari kohus välismaa kodanikkude abieluasju arutada ainult sel tingimusel, kui kohtuotsus vastava välismaa poolt kehtivaks tunnistatakse. Viimasest normist on kaks erandit: a) naine, Ungari kodanik, võib ka Ungari kohtus oma mehe vastu abielu tühisuse hagi alustada, kui ta oma välismaalasele-mehele välismaale järgnenud pole; b) ka siis võib naine, Ungari kodanik, lahutusprotsessi Ungari kohtus alustada, kui tema mees abielu sõlmimise ajal Ungari kodanik oli ja alles peale abiellumist välismaa riikkondsusse astus ning naine pole talle välismaale järgnenud.

Abikaasade varaõiguses on abielu sõlmimise aegne ühine *lex patriae* mõõtuandev, saab ju naine alati mehe riikkondsuse, kuigi ta eventuaalselt ka oma riikkondsuse alles jätta võib. Abikaasade varaõigus on väga suurel määral dispositiivset laadi ja seepärast võivad abikaasad oma varaõiguslikke suhteid väga mitmel viisil ja erinevalt reguleerida ja seda nimelt abielulepingu kaudu. Kui nad seda pole sõlminud, oletatakse, et nad soovivad rakendada ühist *lex patriae* korda. Kui abikaasad hiljemini vahetavad riikkondsust, siis pole sel tähtsust, sest esialgne abielu sõlmimise ajal olnud riikkondsus on otsustav kogu abielu kestel. Ülemalnimetatud näite puhul kehtiks Eesti õigus, sest mees on eestlane ja tema naine saab abielludes Eesti riikkondsuse.

---

¹⁰ Haagi konventsioon abielu sõlmimise ja abielu lahutamise kohta 12. juunist 1902. Kolmandat konventsiooni 17. juulist 1905 Ungari alla pole kirjutanud. Mõlemad allakirjutatud, s. o. esimesed kaks konventsiooni jõusid a. 1911 (seaduse artiklid XXI ja XXII).

6. Rahvusvahelise pärimisõiguse sätted.

Pärimisõiguslikud suhted tulevad lahendamisele selle maa õiguse järgi, mille kodanik surnud isik surma ajal oli. Mõõtuandev on seega ka siin *lex patriae* ja mitte *lex domicilii* (elukoht).

Aga ainult vallasvara puhul tuleb *lex patriae* järjekindlale rakendamisele, kinnisvara kohta kehtib ikka veel peamiselt *lex rei sitae* põhimõte.

Ungari kohtutegelus on rajatud vanale Austria vaatele, mille järgi pärimisõigust tuleb vaadelda kui asjaõigust ja seega kinnisvarast koosneva pärandi puhul tulebki rakendamisele immobiliaar-asjaõiguse jaoks ettenähtud *lex rei sitae* printsiip (ABGB § 300). Püüded selle vananenud ja ebaloogilise seisukoha muutmiseks on viimasel ajal üha tugevamaks läinud.

Muidugi teatavatel juhtumitel, kus kinnisvaral on seos kohaliku õigusega (nagu näiteks fideikomisside puhul), on endastmõistetav, et rakendada tuleb *lex rei sitae* põhimõtet.

Testamendi vormi küsimust reguleerib „*locus regit actum*“ põhimõte, aga seotuna *favor testamenti* printsiibiga. See tähendab seega, et testament on Ungari õiguse järgi kehtiv, kui ta vormilt vastab koostamise koha seadustele, aga ka siis, kui ta selle maa seaduste järgi kehtiv pole, aga seda on Ungari õiguse järgi. Seega, kui ungarlane peale testamendi tegemist Ungaris Eestisse elama asub ja hiljemini seal ka sureb, siis, kuigi ehk testament Eesti õiguse järgi kehtiv pole, on ta ikkagi kehtiv, kui ta Ungari seaduste kohaselt koostatud on. Ka ümberpöörduvalt, kui testament pole Ungari õiguse järgi kehtiv, seda aga on Eesti õiguse kohaselt, siis tunnistab Ungari kohus testamendi vaidluse puhul kehtivaks.

* *
*

Käesolevat konspektiivset käsitlust Ungari abikaasade varaõigusest on täiendatud rahvusvahelise eraõiguse säte- tega, et seega küsimust ka sellest küljest valgustada ja talle ümmar ilme anda. Tuleb ka tähendada, et õieti ju ka abikaasade pärimisõiguslikud normid otseselt ei kuulu abikaasade varaõigusse, aga selleta oleks ülevaade poolikuks jäänud.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas ka Tempelmaksu seaduse § 17 p. 7 eeskirjadele mittevastavatest raamatutest või vihikutest väljaantud kviiitungid peab maksustatama Tempelm. sead. § 17 p. 7 eeskirjade kohaselt?

Vastus: eitav.

Tempelmaksu seaduse § 17 p. 7 näeb ette selliste dokumentide erilise tempelmaksustamise korra, mis välja lõigatud talongraamatutest, või talongvihikutest, mis on brošeeritud ja nende lehed järjekorras nummerdatud enne dokumentide väljaandmist, nagu see otse ette nähtud Temp. s. § 17 p. 7, mitte aga säärase dokumentide maksustamist, mis väljalõigatud mõnedest teistest Temp. s. § 17 p. 7 eeskirjadele mittevastavatest raamatutest või vihikutest. Kui näit. vihiku lehed järjekorras üldse pole nummerdatud, siis puudub alus nõudmiseks, et ka neist antud kviiitungid oleksid maksustatud Temp. s. § 17 p. 7 eeskirjade kohaselt.

(Rkha toim. nr. 40 II — 1938.)

Kas Kv. pensioni sead. § 162 (RT 1936 — 97) seab § 161 ettenähtud isikute pensioni suurendamise tingimuseks, et nad oleksid õigustatud pensioni saama ka selle seaduse järgi?

Vastus: eitav.

Kv. pens. sead. § 162 ei sea § 161 ettenähtud isikute pensionide suurendamise tingimuseks, et nad oleksid õigustatud pensioni saama ka selle seaduse järgi. Tingimuseks on üksnes asjaolu, et nad saavad pensioni sama seaduse § 148 loendatud seaduse alusel. § 162 sõnastusest enesest selgub, et need isikud võivad olla õigustatud pensioni saama selle seaduse järgi, võivad aga seda ka mitte olla. § 162 lausub, et senine pensionimäär ühes suurendusega ei või ületada pensionimäära, mis need isikud saaksid sel juhul, kui neil oleks õigus saada pensioni käesoleva seaduse järgi. § 162 eeltoodud sõnastusest selgub, et võivad olla juhud, kus § 161 tähendatud isikud on õigustatud saama pensioni selle seaduse järgi, kuid võivad olla ka juhud, kus nad seda mitte ei ole. Pensioni suurendamise piiriks on üksnes seatud pensionimäär, mis on võimalik määrata selle seaduse alusel, see tähendab, et § 161 tähendatud isikutele, kes saavad pensioni § 148 loendatud seaduste alusel, ei või pensioni suurendamise teel määrata pensioni kõrgemal määral, kui seda oleks võimalik määrata RT 1936 — 97 avaldatud Kv. pensioni seaduse alusel selle seaduse normidele vastavatele isikutele. Õige on, et teenistusaja arvutamisel § 65 ja 66 ettenähtud

juhtudel tuleb kohaldada sama seaduse norme ja siin ei saa aluseks olla endiste seaduste normid, mille põhjal aega on teisiti arvestatud. Nende aegadega on seotud teatavad eesõigused, ja isikud, kellele on varemini juba pension määratud, võivad neid eesõigusi kasutada üksnes juhul, kui nende teenistusaeg vastab selles seaduses ettenähtud normidele, mis samuti arvatud selle seaduse põhjal.

(RkhA toim. nr. 184 II — 1938.)

Kui Katastriamet on teatava arvu eriühikuid maksustamiseks üles andnud, kas siis maksumäär ajal on õigus neid ühikuid oma äranägemise järgi liita, eriti niisuguseid, mis eraldi maksustamisele ei kuulu?

Vastus: eitav.

Maal asuvate kinnisvarade maksuseaduse § 13 alusel maksumäär aja asutis peab maksusumma arvutama igalt maksuühikult. Sama seaduse § 12 järgi andmed uuel tekkinud maksuühikute, samuti ka neis tekkinud muutuste kohta teatab maksumäär ajale Katastriamet. Sellest järeldub, et maksustamisel on mõõtuandvad just Katastriameti andmed ja et maksumäär aja peab arvestama neid andmeid ning iga maksuühikut maksustama omaette. Kui Katastriamet on teatava arvu eriühikuid maksustamiseks üles andnud, siis maksumäär ajal ei ole õigust neid ühikuid liita, eriti niisuguseid, mis üksikult maksustamisele ei kuulu. Eelmainitud seaduse seisukohalt ei ole tähtsust asjaolul, kas iga ühik on eraldi kinnistatud, kes on omanik ja kas ühik on omaniku valdusel. Tähtis on see, kas iga ühik Katastriameti andmete järgi on eraldi maksuühik.

(RkhA toim. nr. 45 I — 1938.)

Kas vallavalitsus kui hoolekande alal maavalitsusele alluv asutis võib esineda administratiivkaebusega maavalitsuse otsuse peale, millega tema tegevus HS § 198 p. 12 korras on tunnistatud ebaõigeks ja temale ette kirjutatud teatav tegevus ette võtta?

Vastus: jaatav.

AKK § 3 ja 5 õigustavad vallavalitsusel adm.-kohtu korras kaevata ka maavalitsuse otsuste peale, kui viimased seadusvastaselt puudutavad tema õiguslikke ja varanduslikke huve. Ja Hoolekande seaduse normid ei anna mingit põhjust järeldamiseks, et maavalitsuse otsuste peale hoolekande asjus, kus maavalitsus HS § 198 p. 12 korras antud kaebuste rahuldamiseks tühistanud vallavalitsuse otsuse, ei ole võimalik vallavalitsusel adm.-kohtu korras kaevata ringkonna kohtule. Ka 1937. a. Vallaseaduse (RT 1937—32, art. 310) § 195 näeb ette seda, et maavalitsuse kui järelevalveasutise otsuste peale on vallavolikogul õigus adm.-kohtu korras kaebusega esineda.

(RkhA toim. nr. 61 I — 1938.)

M. T.

Tsiviilosakond.

Millises ulatuses kohus võib oma seadusjõulist otsust parandada ja tõlgendada?

TKS § 964 põhjal vaidlused, mis kohtuotsuse täitmisel nõuavad kohtuotsuse tõlgendust, lahendab see kohus, kes tegi kohtuotsuse. Need vaidlused tekivad seetõttu, et kohtuotsuse resolutiivses osas on mõni ebaselge väljendus, mis võimaldab kohturesolutsiooni lahku minevalt tõlgendada. See õigus tõlgendada kohtuotsust ja seletada ta õiget mõtet, s. t. lahendada küsimusi, mis ei puutu asja sisusse, vaid käivad õieti ainult kohtuotsuse täitmise viisi ja korra kohta, kuulub ainult sellele kohtule, kes tegi otsuse, mistõttu selle kohtu vastav määrus tema otsuse tõlgenduse kohta ei või kuuluda kassatsiooni korras Riigikohtus arutusele, sest vastupidine seisukoht, s. t. järele katsuda, kas kohus on õieti tõlgendanud oma otsust, tähendaks asuda revisjoniastmena asja sisu arutama ja kohtumääruse tühistamisel anda asi tarbe korral teise kohtu (TKS § 802) kätte kohtuotsuse mõtte tõlgendamiseks, mis ei oleks kokkukõlas TKS § 964 eeskirjadega (vt. Vene Sen. TKD otsused 1871. a. nr. 603, 1872. a. nr. 490). Samas korras on kohus õigustatud parandama kirjavigu ja muid eksimusi, mis võivad esineda tema resolutsioonis või lõppvormis koostatud kohtuotsuses, kuid selle läbi ei tohi rikkuda TKS § 891 väljendatud põhimõtet kohtuotsuse muutmatuse üle, s. t. kohtu resolutsiooni parandus, samuti tõlgendus ei tohi muuta kohturesolutsiooni sisuliselt. Kohtuotsuse tõlgendus ja parandus on lubatud ainult selleks, et säilitada kohtuotsusele ta tõelist tähendust ja anda võimalust seda täita, sest vahel näit. mõni kirjaviga kostja nimes võtaks nõudjalt võimaluse viia kohtuotsust täide. Kuid tõlgendades kohtuotsuse mõtet või parandades selles tekkinud silmanähtavat viga, ei tohi kohus millegagi sisuliselt muuta kohtuotsust. Kohtuotsuse sisuline muutmise pärast seda, kui kohturesolutsioon on pooltele kuulutatud ja terve võistlusmenetlus, mis oli rajatud poolte üheõiguselusele, sellega on lõppenud, oleks põhjalikuks eraõiguste rikkumiseks, milledele kohtuotsus on rajatud. Järelikult kohtuotsuse tõlgendus ja parandus on lubatud väga kitsastes piirides (vt. Vene Senati TKD otsused 1878. a. nr. 267, 1879. a. nr. 126, 1885. a. nr. 69, 1891. a. nr. 11 jt.), nimelt kui viga või ebatäpsus kohturesolutsioonis tuleb tunnistada juhuslikuks vääratuseks, mis ei puuduta asja sisu, vaid kohtuotsuse välist vormi ja mis tuleb kõrvaldada selleks, et jalule seada kohtuotsuse tõelist tähendust. Kuid teisiti on asi siis, kui pole tegemist lihtsa kirjavea parandamisega, vaid veaga, mis on kohtuotsuses või resolutsioonis tekkinud selle tagajärjel, et kohus pole küllalt täpselt ja kõigekülgelt asja arutanud ja kuivõrra see mõjustas kohtuotsust. Selliste juhtude jaoks, kus kohtu eksimused mõjustavad poolte huve

sellega, et sisuliselt on asi ebaõigelt otsustatud, on pooltel võimalus paluda asja uut otsustamist nii apellatsioon- kui kassatsioonkaebuste andmisega. Seejuures on poolte asi, kas nad kaebavad kohtuotsuse peale kõrgemale instantsile vastavas korras, või rahulduvad kohtuotsusega nii, nagu see neile oli kuulutatud.

On aga kohus TKS § 964 korras asunud tõlgendama ja parandama sisulisi vigu oma otsuses ja seega kohtuotsust sisuliselt muutnud, siis on ta sattunud vastuollu TKS § 891 ja 964 eeskirjadega, sest tema tõlgendus või parandus pole sel korral sihitud sellele, et säilitada ja selgitada oma otsuse tõelist tähendust, vaid ta on väljaspool võistluskorda teinud uue sisulise otsuse oma seadusjõulise otsuse asendamiseks.

(RkhT toim. nr. 16 — K, 1938.)

Kas abielulahutuse protsessis kostja volinik, kellele on antud erivolitus selle asja edasijamamiseks (TKS § 1356^b), on õigustatud oma volitaja nimel esitama vastuhagi ja paluma aega selle kirjapanekuks ning allakirjutamiseks kostja poolt?

Riigikohus leidis, et sellele küsimusele tuleb vastata eitavalt. TKS § 1356^b selge mõtte järgi abielu kehtivusetuks tunnistamise ja lahutamise asjas peavad hagipalved olema palujate eneste nimel kirjutatud ja nende poolt alla kirjutatud ja allkiri tõestatud notari, jaoskonnakohtuniku, politsei või vallavalitsuse poolt. Sellest järgneb, et abielulahutuse asja kohtus algatada, s. t. vastavalt hagipalvet esitada, olgu see alghagi või vastuhagi, võib ainult abikaasa ise omal nimel ja oma isikliku allkirjaga. Järelikult ka TKS § 340 ettenähtud korral võib kohtu ees vastuhagi suuliselt esitada ainult kostja isiklikult, mitte aga tema volinik, ning ainult sel juhul, kui kostja vastuhagi kohtu ees isiklikult suuliselt esitab, võib kohus TKS § 341 ettenähtud tähtaja kostjale anda vastuhagi kirjapanekuks, kui ta leiab selleks olevat mõjuva põhjuse. Avaldab aga vastuhagi kostja eest ta volinik, siis kohus sellist vastuhagi arvestada ei või, sest see on keelatud pretseptiivsete protsessuaalsete eeskirjadega (TKS § 1356^a, 1356^b). Mingit erandit need eeskirjad vastuhagi suhtes ei tee, ning kuna vastuhagi taotleb sama eesmärki, kui alghagi — abielulahutust, siis tulevad tema suhtes vastavalt rakendusele kõik need eeskirjad, mis abieluprotsessis on ette nähtud hagipalve kohta.

(RkhT toim. nr. 406 — K, 1937.)

T. G.

Väljaandja: Tartu Õigusteadlaste Selts. Vastutav toimetaja: R. Räägo.

O./ü. K. Mattieseni trükikoda, Tartu, 1938.

KAASTÖOLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Käsikirjad olgu selgesti loetavad; eriti soovitav on masinakiri. — Korrektuurides on lubatud ainult trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Toimetuse jätab enesele õiguse käsikirju lühendada. Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, mis soov tuleb märkida käsikirjale. Äratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetuse, Tartu, Lai tän. 34.

1938. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

üheteistkümnendat aastat.

TOIMETUS:

R. Räägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, H. Kadari, J. Kleesment, A.-T. Kliimann, E. Maddisoo, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots
A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadusandluse ülevaade, kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1936. ja 1937. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöolisteks on Tartu ülikooli õigus-teaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.

Tellimishind: 8 krooni aastas, üksiknumber 85 s.

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud (1920.—1937. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 103.50. Üksikaastakäike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. — kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja 1924. a. à kr. 4; 1925. — 1928. a. à kr. 4.50; 1929. — 1935. a. à kr. 7, 1936.—1937. a. — à kr. 8.

Toimetus ja talitus: Tartu, Lai tän. 34.

Toimetuse sekretäri kõnetunnid sealsamas
iga kolmap. ja reede, kell 12—13.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Ilmus 5. sept. 1938.

Hind 85 senti

